

Üniversite Şehri Kriterleri: Eskişehir Örneği¹

The criteria of university city: A case study of Eskişehir

Deniz Ateş^{*a}, Harun Tunçel^b

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:

10.33688/aucbd.1260029

Makale Geçmişi:

Geliş: 04.03.2023

Kabul: 18.05.2023

Anahtar Kelimeler:

Üniversite şehri

Öğrenci şehri

Şehir kimliği

Üniversite kenti

Eskişehir

Öz

Şehirlerin sınıflandırılması için birtakım ölçütlere gerek duyulmaktadır. Bu ölçütler değişken olmakla birlikte asıl amacı şehirlerin arazi kullanımındaki farklılaşmayı ve birbirleri ile olan ilişkilerini anlamaktır. Günümüzde şehirlerin tanımlanması için yaygın olarak kullanılan ölçütler idari sınırlar, nüfus ve ekonomik faaliyetlerdir. Bu çalışmada üç devlet üniversitesi bulunan Eskişehir'in, uzun yıllardır sözü edilen "üniversite şehri" kimliği sorgulanmıştır. Üniversite şehri fonksiyonunu tanımlamak için; literatür taraması, toplanan veriler ve arazi çalışmaları sonucunda, "beşeri unsurlar ve mekânsal göstergeler" olarak iki ana kriter ve alt kriterler oluşturulmuştur. Beşeri unsurlar; üniversiteye kayıtlı öğrenci nüfusu, ulaşım özellikleri, mal ve hizmete erişim, barınma, yerel yönetimlerin desteği, istihdam, sosyo-kültürel imkânlardır. Mekânsal göstergelerde ise şehir içindeki farklı amaçlar için kullanılan alanlar dikkate alınarak Üniversite Caddesi'ndeki işletmeler değerlendirilmiştir. Ayrıca Eskişehir'de kentsel mekân kullanımına ilişkin öğrenci, yerel halk ve ortak alan olmak üzere üç ana alışveriş alanı belirlenmiştir. Son olarak Covid-19 döneminde üniversitelerin uzaktan eğitime geçmesi ve bunun şehirde görülen etkileri tartışılmıştır.

Article Info

Research Article

DOI:

10.33688/aucbd.1260029

Article History:

Received: 04.03.2023

Accepted: 18.05.2023

Keywords:

Student city

City of university

University city

City image

Eskişehir

Abstract

Criteria are needed to classify cities. The criteria are variable and its purpose is to understand the differentiation in the land use of cities. The criteria used to define cities today are administrative borders, population and economic activities. In the study, the identity of Eskişehir, which has three state universities, as a "university city", which has been mentioned for years, questioned. To define university city function; As a result of literature review, collected data and field studies, two main criteria established as "human factors and spatial indicators". Human elements; student population registered at the university, transportation features, access to goods and services, accommodation, support of local governments, employment, socio-cultural opportunities. Spatial indicators; The businesses on University Street in city evaluated. In Eskişehir, three main shopping areas determine in the urban space: students, local people, common areas. During Covid-19, universities' transition to distance education and its effects in the city discussed.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: denzates26@gmail.com

^a Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Coğrafya Bölümü, Bilecik/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-8373-7328>

^b Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bilecik/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-1304-7177>

1. Giriş

Şehir birçok bilim dalının inceleme alanına girmektedir. Her disiplin kendine özgü kriterler koyarak bir şehir tanımı oluşturmuştur. Örneğin, ekonomistler şehirdeki üretim ve tüketim arasındaki ilişkileri, mimarlar fiziki yapı ve plânlamayla ilgili gelişmeleri, coğrafyacılar mekân-toplum etkileşimini, siyaset bilimciler yönetim ilişkilerini ve sosyologlar toplumsal yapıyı ve toplumsal ilişkileri esas alan tanımlar ortaya koymuşlardır (Ateş, 2019). Avcı'nın çalışmasına göre, 19. yüzyılda Marx ve Engels'in yapmış olduğu ve ilk kez tam olarak 1932 yılında yayımlanan "The German Ideology" adlı eserde kent, "nüfusun, üretim aletlerinin, sermayenin, zevklerin ve gereksinimlerin bir merkezde toplanması" şeklinde tanımlanmıştır (Avcı, 2004). Tümertekin ve Özgüç'e göre şehir, "yoğunlaşmış, tarımsal olmayan insan yerleşimidir. Şehirler idari, dini, ticari, sanayi, toptancılık ve perakendecilik, ulaşım ve iletişim, eğlence, eğitim ve korunma hizmetleri de olan çeşitli çok hizmetler sunar" (Tümertekin ve Özgüç, 2009). Şehir genel olarak ziraî olmayan faaliyetlerin toplanma, yoğunlaşma mekânıdır. Şehirde özellikle hizmet sektörüne ait faaliyetler hakimdir (Tolun-Denker, 1976: 17-30). Keleş'e göre; kent ve köy ayrımında sadece nüfus ölçütünü benimsemek, ölçütü oluşturan nüfus düzeyinin altında kalabilir ve bunun sonucunda kentsel özyapı kazanmış olan yerleşmeler kent olarak sayılamayabilir. Bu durumun olmaması için nüfus kriterine farklı kriterlerin de eklendiği karma ölçütler kullanılmalıdır (Keleş, 2000). Günümüzde bir yerleşmenin şehir olup olmadığının belirlenmesinde en çok kullanılan ölçütler ise şu şekildedir; nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu, mekânsal olarak kapladığı alan, ekonomik ve sosyal organizasyon, ekonomik fonksiyonlar, işgücü arz-talebi, idari merkez konumunda olması, sosyal tesislerin varlığı, işyerlerinin çokluğu ve çeşitliliği, gelişmiş ulaşım imkanlarıdır (Avcı, 2004; Darkot, 1972; Frey -Zimmer, 2001; Özçağlar, 2015; Taşçı, 2014; Tümertekin, 1965; Uğur ve Aliagaoglu, 2013). Şehirler, kendisine has özellikleri ve farklılıkları dikkate alınarak tanımlanmalıdır. Şehir tasnifi değişken olmakla birlikte faal nüfusun değişik sektörlerde ve iş kollarında görev aldığı, buna bağlı olarak da birbirinden farklı ve çeşitli fonksiyonların bir arada görüldüğü, bu yönüyle homojen olmayan karaktere sahip yerleşmelerdir.

Şehir sınıflandırmasında birtakım ölçütler dikkate alınır. Bunlar arasında nüfusa ilişkin olarak miktar, alansal dağılım ve yoğunluk, şehirsal fonksiyonların varlığı ve çeşitliliği başlıcalarıdır. Şehir olarak tanımlanan bir yerleşmenin belirlenmesinde fonksiyonlar en önemli unsurdur. Bu, özellikle dar sahalı çalışmalarda büyük önem taşımaktadır (Avcı, 2004). Şehirler sanayi, ticari, idarî, sıhî, turistik, kültürel ve askerî olmak üzere çeşitli fonksiyonları olan yerleşmelerdir. Eğitim kurumları ile ilgili unsurlar kültürel fonksiyon başlığında değerlendirilmektedir. Örneğin tarım dışı faaliyette bulunan nüfusa, kültürel fonksiyonun bir göstergesi olarak öğrenci sayısının eklenmesi ile şehir fonksiyonlarına sahip yerleşmelerin hâkim olduğu yerler bulunabilmektedir (Yücel, 1961: 40-42). Kültürel fonksiyonun baskın olduğu şehirler, çeşitli eğitim basamakları arasında özellikle yükseköğretimin, müze, sergi, sinema, tiyatro ve konser salonlarının sayıca dikkat çekici olduğu yerlerdir. Eğitim kurumlarının son basamağı olan üniversiteler, şehirlerin kültürel fonksiyonlarının önemli göstergelerinden biridir. Yükseköğretimin kurulduğu pek çok alanda, olumlu yönde gelişim ve dinamizm etkili olmaktadır. Üniversitelerin kurulması ile öğrenci ve öğretim elemanı sayılarının hızla yükselmesi nüfus yapısına etki ederken çalışanların, öğrencilerin ve ziyaretçilerin yaptığı harcamalar kentlerin istihdamına ve ekonomik yapısına doğrudan veya dolaylı olarak canlılık kazandırmaktadır (Işık, 2008).

Cumhuriyetin kurulduğu dönemden itibaren geçen 50 yıllık süre içinde Türkiye’de toplam 12 üniversite vardır. Bunların üçü İstanbul’da, üçü Ankara’da, biri Trabzon’da, biri Erzurum’da, biri İzmir’de, biri Diyarbakır’da, biri Adana’da ve biri Eskişehir’dedir (Sargın, 2007: 137-138). 1980’lere kadar ise bu sayı 19’a çıkmıştır. Gün geçtikçe sayıları artan, devlet, vakıf meslek yüksekokulu ve vakıf üniversitesi sayısı günümüzde 208’dir (YÖK, 2022). Bu da Türkiye’de yüksek öğrenim talebinin giderek arttığını göstermektedir. “1990’lı yıllarda küçük ve orta büyüklükteki şehirlerde üniversitelerin kurulmasının nedeni, kuruldukları şehri ekonomik açıdan etkileme potansiyeline sahip olmasıdır. Çünkü üniversiteler buldukları şehri ekonomik olarak geliştirerek, bölgeler arasındaki gelir dağılımını düzenleyici bir role sahiptir” (Demirsoy, 2017: 23-24). Öztürk vd. (2011)’e göre, üniversitelerin siyasi bir karar sonucu kurulduğu, üniversite kurmanın bilimsel kritere dayanmadığı, siyasi kararlara dayandığı belirtilmektedir (Öztürk vd., 2011: 150). Başka bir ifade ile yeni üniversiteler ve fakülteler kurulmasıyla üniversitelerin şehirlerin gelişimine katkı sağlaması ve bir kalkınma aracı olarak görülmesi, eğitim kalitesinin önüne geçmiştir.

Üniversite eğitiminin kitleselleşmesi ile birlikte tüm Anadolu şehirlerinde yükseköğretim kurumları yaygınlaşmıştır. Üniversitelerde nitelikli ve kaliteli eleman sunmak eğitim kalitesini artıran en önemli unsurlardan birisidir (Oral vd., 2019). Öğrenci sayısındaki artışa paralel olarak yetkin öğretim elemanına ihtiyaç artmaktadır. Türk Yükseköğretim Sistemi, 1981 yılında, 19 devlet üniversitesine, yaklaşık %6 brüt okullaşma oranına, 237.000 öğrenciye ve yaklaşık 21.000 öğretim elemanına sahipken (Günay ve Günay, 2017), 2022 itibarıyla 129’u devlet ve 79’u vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 208 üniversiteye, %100’ü aşan brüt okullaşma oranına, yaklaşık 185 bin öğretim elemanı ile 8,3 milyon öğrenciye ulaşmıştır (YÖK, 2022). Öğrenci sayısı üniversite sayısına göre yaklaşık 3 kat artarken, öğretim elemanı oranı düşük kalmaktadır.

Türk Yükseköğretim sistemi bu nicel büyümeye rağmen mevcut kapasitesinin altında bilimsel yayın ve teknoloji ürettiği görülmüş ve bilimsel yayın sayısındaki artışa paralel olarak bu yayınlara yapılan atıflarda aynı artış sağlanamamıştır. Yükseköğretim sistemimizin nicel yönünün yanı sıra niteliğinin bir başka deyişle mahiyetinin ele alınması gerekmektedir (Günay ve Günay, 2017: 177).

Ülkemiz, üniversitelere kayıtlı öğrenci sayısı bakımından dünyada önemli bir yere sahiptir. Yaklaşık 8 milyon üniversite öğrencisine sahip olan Türkiye, öğrenci sayısı bakımından Avrupa’da ilk sırada yer almaktadır (EUROSTAT, 2020).

Öğrencilerin ailelerinden ayrılıp geldikleri mekâna, kısa sürede uyum sağlayabilmeleri için ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Bu durum öğrencilere yönelik çeşitli iş kollarını ve işyerlerini ortaya çıkarmaktadır. Her öğrencinin en temel ihtiyaçları olarak; kalacak yer, yiyecek-içecek, giyinme, kırtasiye, çeşitli ev eşyaları belirtilebilir. Dolayısıyla öğrencilerin yoğun olduğu alanlarda, barınmak için apart, yurt veya küçük metrekareli evlerin yanı sıra yeme-içme, giyim, kırtasiye, temel ev eşyası vb. ihtiyacı için çok sayıda ve çeşitte işyerleri de dikkat çekmektedir. Bu tür işyerleri öncelikli olarak öğrencilere dönük bir hizmet amacıyla kurulmuş olmakla birlikte doğal olarak şehirde yaşayan herkes bunlardan faydalanmaktadır.

Bu çalışmada üniversite şehri, öğrenci şehri kavramlarının nasıl belirlenebileceği sorusuna cevap aranmaktadır, başka ifade ile böyle tanımlanabilecek bir yerleşmeyi diğer şehirlerden ayıran faktörler neler olmalıdır? sorusunun cevabını bulmak temel motivasyonu oluşturmıştır.

Yapılan ilk çalışmalardan birinde, meslek ve istihdama ilişkin 1930 yılı verileri kullanılarak ABD şehirlerinin fonksiyonel sınıflaması yapılmıştır. Harris'e göre, bir üniversite şehrinde üniversiteye kayıtlı öğrenci sayısının, kent nüfusuna oranının %25 kadar olması gerekmektedir (Harris, 1943). Şehirlerin sınıflandırılması için tek bir ölçüt kullanmak yeterli değildir. Ülkemizde, özellikle büyük şehirlerde, öğrenci sayısı yüksek olan, ancak üniversite şehri niteliğinde olmayan pek çok yerleşme vardır. Bunları ayırt edebilmek için konuyu çok yönlü ele almak ve nüfus ile birlikte diğer kriterleri de tartışmak gerekmektedir.

Konuya ilişkin olarak, Glasson, şehirdeki üniversite öğrencilerinin, personelin ve ziyaretçilerin harcamalarının dikkate alınması, mal-hizmete ulaşımın kolay ve çeşitli olması, öğrencilere konaklama ve iş imkanlarının sunulması öğrencilerin kiralık konut piyasasına etkisi, üniversite kütüphaneleri ve müzelerin halka açık erişimli olması, şehirdeki toplu taşıma imkanlarının yaygınlığı, kültürel aktivitelerin sıklıkla yapılması, üniversitelerdeki teknoloji araştırmalarının sanayi ile bağlantıları ve iş birliklerinin varlığı, konferans, sempozyumlarla yerel turizmin desteklenmesi, üniversitelerin sürdürülebilir, çevresel gelişime etkileri ve kentsel yenilenmeye katkıları gibi çok çeşitli ölçütlerin kullanılabileceğini belirtmiştir (Glasson, 2003). Benzer şekilde bir başka çalışmada da öğrenci şehirleri ile ilgili olarak öğrencilerin kendilerini rahat ve özgür hissetmesi, kütüphanelerin çalışma zamanlarının esnek olması, ev sahiplerinin öğrencilere karşı yardımsever olması, öğrencilere ucuz ve kaliteli hizmetin verilmesi, yerel kararlarda öğrencilere rol verilmesi, öğrenciler ile diğer yerel paydaşlar arasındaki ilişkilerin güçlü olması gibi ölçütler ileri sürülmüştür (Russo vd., 2003). Bunların dışında üniversite ile bölgesel/yerel aktörler arasındaki ortaklık sayısı, akademik araştırmaların şehre katkıları, üniversite tarafından kurulan araştırma merkezlerinin sayısı, üniversitenin çekim gücü sayesinde bölgede kurulan işletmelerin sayısı, rekabetçi küresel ekonomik düzende üniversitenin rolü, üniversitenin beşeri sermayenin geliştirilmesindeki etkisi, üniversitenin bölgenin sosyal, kültürel ve çevresel gelişimine katkısı (OECD, 2007), üniversite faaliyetlerinin anlık ve bölgesel ekonomik akış etkilerinin incelenmesi ve girdi-çıktı analizi (Brownrigg, 1973), öğrenci göçleri ve şehirdeki öğrencilemiş bölgelerin incelenmesi (Duke, 2009; Wu ve Wilkes, 2017), üniversitenin şehirle olan fiziksel ve işlevsel bağlantısı ve üniversite-şehir ara yüzünü etkileyen ara alanların incelenmesi (Lee vd., 2014), şehirdeki konaklama imkanları, üniversite öğrencilerinin özel sektöre ve konut sektörüne etkisi, öğrenci nüfusu, şehirdeki öğrenci işgücü oranlarının yüksek olması, üniversitelerin şehirde gelir kaynağı ve iş yaratımı sağlaması, üniversitelerin belli alanlarda uzmanlaşmış olması (Hubbard, 2008), öğrencilerin ve mezunların şehirlere etkisi, üniversite ve sanayi arasında bilgi alışverişi, şehirdeki öğrenci harcamaları, işgücü, konut piyasası, ekonomiler ve topluluklara etkisi (Munro vd., 2009; Wolf, 2015), ulaşımın çok gelişmiş olması, şehrin merkezinde büyük araştırma üniversitesi olması, nüfusun %10'dan fazlasının öğrenci olması (<http://universitycities.org/>) gibi pek çok başka ölçüt de ileri sürülmüştür. Bu çalışmada ise tüm bu ölçüt önerilerinden, ülkemiz koşulları göz önüne alınarak veri bulunabilenler irdelenerek Eskişehir'deki durum ortaya konmuş ve buna dayalı olarak bir değerlendirme yapılmıştır.

Türkiye’de üniversite ile ilgili çalışmalar çoğunlukla öğrencilerin şehre ilişkin algısı, üniversitelerin yerel ekonomiye katkıları ve şehirleşmeye etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunun temel sebebi ülkemizdeki çoğu üniversitenin yeni kurulması ve mekânsal analiz gerektirecek konuma gelmesi için zamana ihtiyaç olmasıdır.

Türkiye’de üniversite ve şehir ilişkisini ele alan çalışmalar bulunmaktadır². Konuya ilk yer veren araştırmacılardan birisi olan Göney, üniversite şehirlerinin kültürel açıdan öne çıkan ve çeşitli sanatsal etkinliklerin düzenlendiği yerleşmeler olduğunu belirtmiştir (Göney, 1977: 204-208; 2017: 225-233). Daha sonrasında yapılan başlıca çalışmalar ve konuları şöyledir; Üniversitelerin kentleşme üzerine etkileri (Işık, 2008), üniversitelerin gelişim sürecini ele alarak üniversitelerin bölgeler arası gelişmişliğe ve eşitliğe katkısı (Sargın, 2007), üniversite öğrencilerinin harcamalarının analizi ile ekonomiye katkıları (Aslan ve Sırrım, 2019; Çetin vd., 2008; Demireli ve Taşkın, 2013; Uğur ve Aliagaoglu, 2013), üniversite şehirlerinin markalaşma potansiyeli ve markalaşma yolundaki gelişimi (Çağlayandereli, 2013), üniversite kaynaklı doğrudan ve dolaylı harcamaların Eskişehir ekonomisine katkısı, doğrudan ve dolaylı olarak yerel istihdama etkisi (Taşçı vd., 2008), Anadolu Üniversitesinin sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan şehre kattığı değerler, üniversitenin bütüncül anlamda kente sosyokültürel etkisi (Taşçı vd., 2011), Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin, Isparta’daki yaşam şartları, esnaf, yerli halk ve ev sahipleri ile ilgili algıları (Akçakanat vd., 2010), üniversitelerin bölgesel kalkınma, şehirleşme ve demokrasi kültürünün yerleşmesine etkisi (Torun ve Öztürk, 2013), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğrencilerinin Burdur kent imajına ilişkin algıları (Demirel, 2014), üniversite öğrencilerinin İstanbul’a ilişkin algıları (Sağdıç, 2014), farklı ülkelerden gelmiş lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin, Isparta şehrini nasıl algıladıkları, şehir ile ilgili zihin haritaları (Keçeli, 2016), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nin, net göç miktarı ile net göç hızları üzerindeki etkileri ve net göç hızları (Işık ve Uğraş, 2018), üniversitelerin şehirlere olan demografik, ekonomik, mekânsal, sosyal, kültürel katkıları (Kömür, 2021; Küçükçaylı ve Telli, 2017; Onsekiz, 2018; Uygun vd., 2016; Yavuzçehre, 2016) ele alınmıştır.

Türkiye’de yayınlanan çalışmalar dikkate alındığında, üniversite şehrinin hangi ölçütlere göre belirlenebileceğine ilişkin bir bilginin bulunmadığı göze çarpmaktadır. Bunun temel nedeni ülkemizde 1933’ten bu yana kurulmaya başlanan üniversitelerin en köklü olanlarının büyük şehirlerde bulunmasıdır. Şehirlerin büyüklüğü üniversitelerin çeşitli anlamlardaki etkilerinin görünürlüğünü gölgelemiş veya silikleştirmiştir. 1990’lardan sonra yaygınlaşan üniversitelerin şehirdeki etkisini görmek için ise henüz yeteri kadar zaman geçmemiştir. “Kent yapısında değişiklikler meydana getiren üniversiteler, eğitim sistemimizin en üst seviyesinde yer alan ve beşerî sermayeyi oluşturan kurumlarımızdır. Kentleşme sürecinde, sanayi ve üniversitelerin katma değeri arasında farklılık bulunmaktadır. Sanayinin katma değeri kısa vadede kendini ortaya çıkarırken, eğitim sonucu oluşan beşerî sermayenin katma değeri yıllar sonra ortaya çıkmaktadır (Çatalbaş, 2007: 96). Bu nedenle üniversite şehri hangi ölçütlerle belirlenebilir sorusu ön plana çıkartılarak bu çalışma yapılmıştır.

2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Eskişehir, yaygın olarak bir üniversite şehri kabulüne sahiptir. Bu algının bilimsel ölçütler kullanılarak ortaya konması önemlidir çünkü böyle bir belirleme bir yandan Eskişehir’in üniversite şehri

kimliğini somut hale getirecek, diğer taraftan ortaya konan ölçütler şehir sınıflandırması açısından literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

Birden fazla üniversite bulunan şehirlerimiz 2006'ya gelinceye dek sadece İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir'dir. Dolayısıyla Eskişehir ile ilgili üniversite şehri kavramı düşüncesi geçmişe dayanmaktadır. 2018 yılı itibarıyla üç devlet üniversitesine ev sahipliği yapan Eskişehir, taşrada yer alan bir Anadolu şehri olmasına karşın üniversite öğrencileri tarafından en çok tercih edilen şehirlerden biridir. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (ESOGÜ) 30.347, Anadolu Üniversitesi 23.746, Eskişehir Teknik Üniversitesi (ESTÜ) 14.208 kişi ile toplamda 70.000 dolayında örgün eğitim öğrencisi vardır. (YÖK, 2022). Ayrıca 1982 yılında kurulan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi de yaklaşık 2 milyon kayıtlı öğrenciye sahiptir. Açıköğretim Fakültesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığından alınan verilere göre bu 2 milyon kayıtlı öğrencinin 900 bin kadarı aktiftir ve yaklaşık 20 bin öğrencisi de daimi olarak Eskişehir'de oturmaktadır (AÖF, 2019). Bu durumda toplamda kabaca 90 bin kadar öğrencinin sürekli bulunduğu Eskişehir, eğitim fonksiyonu bakımından dikkat çekici bir niteliğe sahiptir.

Bu araştırmanın temel amacı, giriş kısmında vurgulandığı üzere üniversite şehri-öğrenci şehri kavramlarının nasıl belirlenebileceğini, böyle bir yerleşmeyi diğer şehirlerden ayıran ölçütlerin neler olacağını ortaya koymaktır.

Eskişehir, coğrafi bakış açısı ile farklı yönleri ele alınarak çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Buna rağmen Eskişehir modeli ele alınarak, üniversite şehri kriterleri oluşturmaya yönelik şehir sınıflandırması ilk kez bu çalışma ile yapılmıştır. Çalışma sonucunda belirlenen nitel ve nicel kriterlerin benzer konudaki çalışmalara kılavuzluk etmesi ve şehir sınıflandırmasında uygulanabilecek bir yöntem olarak kullanılması açısından önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Araştırma Problemi, Materyal ve Metot

Bu çalışmanın temel problemi şunlardır: Şehirlerin sınıflandırılmasında, üniversite şehri tanımlaması yapmak için bazı ölçütlerin kullanılması olası mıdır? Eğer mümkünse bu ölçütler neler olabilir?

Yapılan araştırmada, konuya bağlı ilişkiyi açıklamak amacıyla birtakım öngörülerde bulunulmuştur.

Bunlar;

1- Öğrenci ihtiyaçlarının karşılanması için barınma, yeme-içme, sosyalleşme alanları olmak üzere çeşitli iş yerleri ve iş kolları ortaya çıkmış olmalı ve bunlar kimi yerlerde yaygın olmasıyla dikkat çekmelidir.

2- Şehirde mekânsal olarak dağılıp gösteren; küçük m2li konutlar, ikinci el eşya alım satımı yapan işyerleri, ilk ortaya çıkmaya başladıkları dönemdeki adları bir milyonu olan ucuzluk pazarları, ev yemekleri yapan işyerleri, fast-food mekânları, kitapçılar, kırtasiye, fotokopici ve matbaalar, çamaşır yıkama dükkânları, küçük araçlı nakliyeciler, emlak ve inşaat dükkânları, tütüncüler, kafe, bar ve eğlence merkezleri öğrencilerin sayıca fazla oldukları alanlarda dikkati çekecek kadar yoğunlaşmış ve kimi alanlarda topluca bir arada bulunmalıdırlar.

Eskişehir'in üniversite şehri özelliğinin ölçülmesi mümkün müdür? sorusundan yola çıkılarak oluşturulan bu çalışma birtakım aşamalardan geçmiştir. Yapılan önceki çalışmalardan ayrı olarak, üniversite şehri kriterleri Eskişehir örneği ele alınarak oluşturulmuştur. Amaca yönelik olarak Eskişehir; üniversiteye kayıtlı öğrenci nüfusu, ulaşım özellikleri, mal ve hizmete erişim, barınma, yerel yönetimlerin desteği, istihdam, sosyo-kültürel imkânlar bakımından ele alınmıştır. Coğrafi açıdan önemli bir gösterge olan şehrsel mekân kullanımını tespit etmek için saha çalışmaları yapılmıştır. Araştırmada, Üniversite Caddesindeki işletmeler ve üniversite öğrencilerinin yoğun olduğu mahalleler incelenmiştir. Elde edilen veriler ile şehir içi arazi kullanımı ve üniversite şehri kriterleri oluşturma arasındaki bağlantı veya paralelliklerin varlığı sorgulanmış, bunlara ilişkin gözlemler yapılmıştır. Bu araştırmada nitel araştırma tekniklerinden olan, Glaser ve Strauss (1967) tarafından geliştirilen kuram oluşturma tekniği kullanılmıştır. Bu tür çalışmalarda mevcut görüşlere ve eğilimlere özgün bir bakış açısından söz edilmektedir. Bu çalışmada da Eskişehir hakkında var olan üniversite şehri kavramı nitelendirilmiştir. Söz konusu teknikte, analiz süreci ile veri toplama birlikte ilerlemektedir. Araştırmacı elde edilen verilerden yola çıkarak kendi kavramlarını üretmektedir. Çalışmada veri toplama tekniklerinden belgesel (doküman) araştırmaları, sahada yapılan gözlemler kullanılmıştır. Belgesel araştırmalar kapsamında TÜİK, belediyeler, çeşitli kamu kuruluşlarının ilgili birimlerinden elde edilen veriler kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında Eskişehir merkez mahallelerinin yaş gruplarına göre nüfus miktarlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için TÜİK ile iletişime geçilerek özel bilgi talebi oluşturulmuş ve nüfusun yaş gruplarına göre Eskişehir'de alansal dağılışıyla ilgili veriler elde edilmiştir. Bu verilere dayalı olarak mahallelere göre genç nüfusun dağılışı haritalanmıştır. Daha sonra Eskişehir merkez ilçelerinde, üniversite öğrencilerine ilişkin hizmet veren işletmelerin, işyeri hizmet kolu ve adres bilgisi gibi çeşitli verileri temin edilmiştir. Çalışmada kullanmak üzere, diğer nüfus grupları ile kıyaslandığında çoğunlukla öğrencilerin ihtiyacını karşılamaya dönük oldukları ve öğrencilerin ağırlıklı olarak kullandıkları mekânlar olarak düşünülen kafeterya, pasta-börek dükkânları, lokantalar, ikinci el eşya alım-satım dükkânları, çamaşır yıkama ve kuru temizleme dükkânları, kitap-kırtasiyeciler, erkek-kadın kuaförleri, büfe, bakkal, tütüncüler ve spor salonlarına ait istatistikler temin edilmiştir. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi (EBB) Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Şube Müdürlüğünden şehrin plânı alınmış ve öğrencilere hizmet amaçlı işyerlerinin çoğunlukta olduğu Üniversite Caddesi üzerinde bulunan işyerleri bu harita üzerinde sınıflandırılarak gösterilmiştir. Böylece öğrencilere yönelik açılan işletmelerin alansal dağılışı ortaya konulmuş ve yoğunlaşma alanları tespit edilmiştir. İnternet ortamında öğrenci apartlarına yönelik olarak tüm web siteleri incelenmiş, reklam ve tanıtımlar derlenmiş ve harita üzerine konumlarına bağlı olarak aktarılmıştır. Kredi Yurtlar Kurumu (KYK)'ndan öğrenci yurtlarının konumlarına ilişkin veriler temin edilmiştir. Böylece apart ve yurtların kapasitesi, yoğunluğu ve konumuna dayanılarak üniversite öğrencilerinin en çok nerelerde konakladığına dair çıkarımlarda bulunulmuştur. Sonrasında EBB'nin Ulaşım Daire Başkanlığı'ndan üniversite yönünde hizmet veren tüm toplu taşıma hatlarına yönelik vasıta sayısı, sefer sıklığı ve güzergâhları hakkında sayısal veriler elde edilmiş ve böylelikle öğrenciler için şehir içi ulaşımın durumu ortaya konmuştur. Diğer yandan şehirdeki üç üniversitenin öğrenci sayısına ilişkin istatistikleri ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Üniversitelerin öğrenci işleri daire başkanlıklarından, öğrenci sayılarına ilişkin geçmişe dönük

istatistikler ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) web sitesinden öğrenci istatistikleri elde edilmiştir. Ayrıca Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fak. Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'ndan Eskişehir'de yaşayan öğrencileri tespit edebilmek için ders katılım istatistiklerine bakılarak aktif-pasif öğrenci miktarına ilişkin veriler alınmıştır.

Üniversite şehri kavramı bu çalışmanın odağı durumundadır. Bir şehrin tanımı yapılırken, nasıl belli kriterler kullanılıyorsa benzer şekilde bir yere üniversite şehri denilebilmesi için de o yerin hangi nitelikleri göz önüne alınmalıdır sorusunun cevabı aranmıştır. Buna göre daha önce yapılan çalışmalar irdelenerek bir çerçeve çizilmiştir. Üniversite şehri kavramını ele alan çalışmalarda üniversite şehri ölçütü olarak; üniversitedeki öğrenci nüfusu, ulaşım, şehrsel toponimi, şehir hayatı, öğrenci konut ilişkisi, akademik ve kültürel faaliyetlerin düzenlenmesi ile bu faaliyetlere katılım/harcama miktarı, üniversite ve şehir kültürü ilişkisi, araştırma üniversitesinin ve kütüphanelerin varlığı, sosyal çatışma, öğrencilerin şehir, şehir halkının ise öğrenci algısı, buna dayalı olarak misafirperverlik nitelikleri, şehirde öğrencilerin dikkat çekecek kadar görünür olmaları, öğrencilere dönük şehrsel mekân kullanımları ve bu mekânların üniversiteye olan mesafesi ile öğrenci ve yeni mezunların eğitim kollarına dayalı olarak kısa süre içerisinde istihdam sağlaması nitelikleri değerlendirilmiştir. Tüm bunlara ek olarak, saha gözlem çalışmaları sonucunda şehir içindeki tüketim türü seçimlerinin ve mekânlarının çeşitliliği, üniversite öğrencisi hedeflenerek inşa edilen apart ve yurtların yoğunluğu, eğlence, sanat ve kültür merkezleri, kırtasiye, matbaa, kütüphane sayılarının alansal olarak yoğunlaşmalarının da dikkate alınması gerektiği ve ölçüt olarak kullanılabilmesi düşünülmüştür.

Yukarıda verilen ölçütlerin hepsi tek tek analiz edildikten sonra bu çalışmada kullanılmak üzere bir düzenleme yapılmıştır. Bunların yanı sıra bir şehrin güvenlik açısından istikrarlı olması, güvenli ve huzurlu olması da kriter olarak ele alınabilmektedir. Ancak Eskişehir'e dönük olarak şehir güvenliğine ilişkin bir veri temin edilemediği için buna yönelik bir değerlendirme yapmak mümkün olmamıştır. Bu çalışma için belirlenen ölçütler iki ana gruba ayrılarak kullanılmıştır;

a. *Beşerî Unsurlar*: Üniversiteye kayıtlı öğrenci nüfusu, ulaşım özellikleri, mal ve hizmete erişim, barınma, yerel yönetimlerin desteği, istihdam, sosyo-kültürel imkânlar,

b. *Mekânsal Göstergeler*: Öğrencilere dönük şehrsel mekân kullanımları

Tüm ölçütler tek tek ve karşılıklı ilişkiler yönüyle değerlendirilerek Eskişehir'deki öğrenci varlığı ve bu kitleye hitap eden, hizmet veren işletmelerin mekânsal görünümüne etkisi dikkate alınmış ve sonuçta bir üniversite şehri tanımı yapmak için kullanılacak ölçütlere dayalı belirlemeler, ölçüt önerisi ile üniversite şehri tanımı yapılmıştır. Böylece Türkiye'deki sosyal, ekonomik ve kültürel yapı düşünülerek ve çalışma sonucu elde edilen verilere dayanarak ilk kez bir üniversite şehri nasıl tanımlanabilir sorusu cevaplanmıştır.

4. Bulgular

4.1. Eskişehir'in Tarihsel Gelişimi ve Üniversiteler

Üniversitelerin, şehrin gelişimine katkısını daha iyi anlamak için ilk önce şehrin gelişiminde rol oynayan dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek nitelikte ve önemde olan etmenleri vurgulamak gerekmektedir. Bunlara kısaca değinilecek olursa şunlar dikkati çekmektedir. Öncelikle Cumhuriyet

öncesinde Eskişehir'in gelişiminde rol oynayan ilk ve en önemli etmenler 1890'lı yıllarda hizmet vermeye başlayan demiryolu hattı ve göçmenlerdir. 1924'te Cer Atölyesinin, 1926'da Tayyare Bakım Atölyesinin ve hemen ardından 1933 yılında Şeker Fabrikası'nın kurulması şehirde sanayinin temellerini oluşturmuş ve sanayinin yanı sıra şehirselleşmeye de önemli katkı sağlamıştır. Buna bağlı olarak yeni istihdam alanları oluşmuş, şehir daha çok göç almaya başlamış ve yeni mahalleler kurulmuştur. Örneğin batı-kuzeybatı kesiminde un ve kiremit fabrikalarının açılmasından dolayı Kırmızıtoprak ve Yenibağlar mahalleleri kurulmuştur. TÜLOMSAŞ'ın 1940'ta kurulması ile hem şehrin hem de Türkiye'nin en önemli sanayi kuruluşlarından biri faaliyete başlamıştır. 1956 yılında basma, 1960'ta yem ve çimento fabrikalarının kurulması ile şehir giderek ekonomik ve ticaret alanını canlandırmıştır. 1958 yılında Yüksek İktisat Okulunun açılması ile günümüzdeki Anadolu Üniversitesi'nin temelleri atılmış, eğitim fonksiyonunun gelişimi başlamıştır. 1982 yılında Açık öğretim Fakültesinin kurulması ise önemli kilometre taşlarından biri olmuş ve şehir Türkiye'deki tüm öğrenciler için çekim merkezi olmuştur. 1987 yılında kentin kuzeyinde kurulan TUSAŞ Uçak Motor Fabrikası da büyük gelişmelerden birisidir (Ertin, 1994).

2000'li yıllarda Eskişehir, yaşanan hızlı sanayileşme süreci ve şehirleşme sayesinde gelişmeye devam etmiştir. 2009 yılında hizmete açılan yüksek hızlı tren hattının duraklarından birisinin Eskişehir olması, illerarası nüfus hareketlilikleri için önemli bir unsur olmuştur. Eskişehir coğrafi konumu sebebiyle, ülkemizin önemli merkezlerine sağladığı ulaşım kolaylığı bakımından kritik öneme sahip bir kavşak noktası durumuna gelmiştir. Anadolu'nun sanat ve kültür şehri olarak da dikkati çeken Eskişehir, 2013'te Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilmiştir. Eskişehir günümüzde sahip olduğu doğal ve tarihi özellikleri ve kültürel yapısıyla rekreasyonel faaliyetlerin geliştiği ve bu yönüyle ön plana çıkan şehirlerden biridir. Başka bir deyişle şehir, son yıllarda, sahip olduğu tarihi, mimari yapısı, müzeleri, yeşil alanları ve canlı şehir yaşamının etkisiyle, birçok yerli ve yabancı turist için dikkati çeken bir destinasyon haline gelmiştir (Yorulmaz, 2019). 2018 yılında üçüncü devlet üniversitesi Eskişehir Teknik Üniversitesi kurulmuş, üniversitenin önümüzdeki yıllarda şehrin eğitim fonksiyonuna katkı sağlaması ve gelişim yönünü etkilemesi beklenmektedir.

Eskişehir'deki üniversitelerin gelişimi hakkında ise özetle şunlar söylenebilir;

İlk olarak 6 Kasım 1958 tarihinde Anadolu Üniversitesinin çekirdeğini oluşturan Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi kurulmuştur. 1982'de ise hem iktisat hem de mühendislik ve mimarlık akademileri bir araya getirilerek Anadolu Üniversitesi oluşturulmuştur. Anadolu Üniversitesi bünyesinde 12 fakülte yer almaktadır ve bunların 3 tanesi açıktan öğretim hizmeti vermektedir. Buna ek olarak bir devlet konservatuarı, altı yüksekokul ve meslek yüksekokulu, beş enstitü ve 25 araştırma merkezi bulunmaktadır. 2021-2022 eğitim öğretim yılında Anadolu Üniversitesi'nde örgün öğrenci sayısı yaklaşık 24 bindir (YÖK, 2022). 1981 yılında yürürlüğe giren ve 1982'de uygulamaya konulan 41 sayılı Kanun hükmüne göre Anadolu Üniversitesi, yeterli alt yapıya sahip olmasından dolayı açıköğretim sistemi ile eğitim verme hakkına sahip ilk üniversite olmuştur. Bu sistem ile kurulan ilk fakülte olan Açıköğretim Fakültesi günümüzde 2 milyona yakın öğrenciye sahiptir, üniversite yetkililerinden alınan bilgiye göre bu öğrencilerin yaklaşık olarak 20 bini Eskişehir'de sürekli kalmaktadır (AÖF, 2019).

Eskişehir'in ikinci devlet üniversitesi olan Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (ESOGÜ) ise, ilk aşamada Anadolu Üniversitesine bağlı olan mühendislik, mimarlık, tıp, fen-edebiyat fakülteleri ile üniversite hastanesi 18 Ağustos 1993 tarihinde kararname ile ESOĞÜ'ye bağlanmıştır. Ancak Mimarlık Akademisinin kuruluşu olan 1970 yılı, üniversitenin kuruluş yılı olarak kullanılmaktadır. Üniversitenin 2021-2022 yılı örgün öğrenci sayısı yaklaşık 31 bindir (YÖK, 2022). Bünyesinde 12 fakülte, iki yüksekokul, beş meslek yüksekokulu, dört enstitü ile 39 uygulama ve araştırma merkezi yer almaktadır (ESOGÜ, 2022).

Son olarak Eskişehir Teknik Üniversitesi (ESTÜ), 18 Mayıs 2018 tarihinde şehrin üçüncü devlet üniversitesi olarak eğitim ve öğretime başlamıştır. ESTÜ'nün 2021-2022 yılı örgün öğrenci sayısı yaklaşık 15 bindir (YÖK, 2022). Üniversitede beş fakülte, iki meslek yüksekokulu, bir yüksekokul, üç enstitüsü ile dört araştırma ve uygulama merkezi yer almaktadır. ESTÜ'nün kurulduğu yerleşke olan İki Eylül, önceden Anadolu Üniversitesine bağlı olmakla birlikte günümüzde yeni üniversitenin ana yerleşkesidir.

4.2. Üniversite Şehri Kriterleri Açısından Eskişehir

Ülkemizde 1990'lardan beri üniversiteler, şehirlerin alansal gelişim yönü üzerine az ya da çok etki etmektedir. Eskişehir'de üniversitelerin konumu ile şehrin gelişim yönü arasında paralellik görülmektedir. Şehrin gelişimini, Anadolu Üniversitesi kuzeybatı yönünde, Osmangazi ise güneybatı yönünde etkilemektedir. Bu yönüyle düşünüldüğünde yeni kurulan ESTÜ'nün de Eskişehir'in kuzeydoğu yönünde bir gelişme alanı oluşturacağı öngörülebilir.

Üniversiteler ile şehrin birbirine olan bağlantısı, mekânın kullanımını biçimini ve türünü, şehre ilişkin algıyı, önemli ölçüde etkilemektedir. Üniversiteler, bünyesinde eğitim-öğrenim gören gençler sayesinde kurulduğu şehre hareketlilik katar, şehrin büyüme yönü ve hızını doğrudan etkiler. Dünyada üniversite şehri olarak bilinen yerler özellikle öğrenci nüfus oranı yüksek, mühendislik, tarım vb. gibi belli konularda ünlenmiş üniversitelerin bulunduğu şehirlerdir. Gerçek üniversite şehirleri küçük şehirlerde ünlü ve büyük üniversiteler bulduran merkezlerdir (Göney, 2017). Ülkemizde kitleselleşmiş yükseköğretim yerine bu tür uzmanlaşmış üniversitelerin ve hatta belirlenen alanlarla uyumlanmış şehirlerin olması eğitimin kalitesini şüphesiz arttıracaktır. Böylece üniversiteler sayesinde bazı hizmetler şehirde yaygınlaşmakta ve şehir sakinleri de dolaylı olarak bu hizmetlerden istifade edebilmektedir.

Bazı hizmetlerin şehirde daha kaliteli olarak sunulması yine üniversitelerin mevcut oluşu ile mümkündür. Örneğin, üniversite bünyesinde araştırma hastanesinin bulunması halinde, sunulan sağlık hizmetlerinin kalitesinde artış olacaktır (Uğur ve Aliagaoglu, 2013). Aynı zamanda etki sahası haline gelmesini sağlamaktadır. Örnek olarak Osmangazi Üniversite Hastanesi hem şehir halkına hem de çevre illere önemli hizmetler vermektedir. Bir diğer örnek ise Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nın düzenlediği etkinlikler sayesinde yerel halk sanatsal etkinliklere kolay ve bazen ücret ödmeden erişebilmektedir.

Eskişehir, üniversite şehri ölçütlerinden beşerî unsurlar; üniversiteye kayıtlı öğrenci nüfusu, ulaşım özellikleri, mal ve hizmete erişim, barınma, yerel yönetimlerin desteği, istihdam, sosyo-kültürel

imkânlar olmak üzere yedi başlıkta incelenmiştir. Bu kriterler sırasıyla ele alındığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Üniversiteye kayıtlı öğrenci nüfusu, üniversite şehri kriterleri arasında önemli göstergelerden biridir. Harris'in 1930'da yaptığı şehir sınıflandırmasında üniversite şehirleri için nüfusun en az %25'inin üniversitelere veya yüksekokullara kayıtlı olması gerektiği belirtilmiştir (Harris, 1943). Ancak günümüzde bu oranın hayli yüksek bir değer olduğu da açıktır. Büyük şehirlerin nüfus miktarının yüksek ve heterojen yapıda olması üniversitelerin görünürlüğünü ve tesirini azaltmaktadır. Bu nedenle küçük şehirlerde, üniversite öğrencilerinin toplam nüfusa oranı daha fazla ve kolay hissedilebilmektedir. Buna en açıklayıcı örnek olarak Oxford verilebilir, toplam nüfusunun 162.000 ve öğrenci nüfusunun 33.000 kadar olması ile öğrencilerin nüfus içindeki oranı %21 dolayındadır (Oxford City Council, 2021). Bu oran, Oxford şehrinde, öğrencilerin varlığının baskın bir şekilde hissedildiğini göstermektedir. Buna göre bir değerlendirme yapıldığında Eskişehir'de öğrencilerin oranının %12 kadar olması bunun tek başına yeterli olamayabileceğini yansıtmakta doğal olarak başka ölçütlerin de dikkate ve değerlendirmeye alınmasını adeta zorunlu kılmaktadır.

Eskişehir bu ölçüt yönüyle değerlendirildiğinde benzerliklerin yanı sıra bazı farklar da görülmektedir. Eskişehir'in merkez ilçeleri olan Tepebaşı ve Odunpazarı'nın 2020 yılı toplam nüfusu 797.708'dir (TÜİK, 2021). Eskişehir, üniversite öğrencilerinin varlığının belirgin ölçüde hissedildiği bir şehirdir. Ülkemizde yükseköğretimde okuyanların yaş dağılımını ağırlıklı olarak 17-24 yaş aralığındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Lisansüstü eğitim ile birlikte bu 25-29 yaş aralığına kadar ulaşabilmektedir. Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında, Eskişehir nüfusunun yaş gruplarına bölünüşü incelendiğinde en büyük paya sahip yaş grubunun 20-24 yaş aralığı olduğu görülmüştür. Genel olarak *yükseköğretim çağı* nüfusu olarak da adlandırılabilir olan, üniversiteye başlangıçtan lisansüstü eğitimin kabaca sonunu da içeren yaş aralığı durumundaki 17-29 yaş grubu nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı %22 dolayındadır (Çizelge 1). Bu değer Eskişehir'in nüfus açısından son derece genç ve dinamik bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Çizelge 1. Türkiye'de ve Eskişehir merkez ilçelerinde üniversite çağındaki genç nüfusun yaş gruplarına bölünüşü (2020)

	Yaş aralığı	Nüfus	Nüfusa oranı (%)
Türkiye	15-19	6.229.709	%7,3
	20-24	6.741.580	%7,9
	25-29	6.476.899	%7,6
Eskişehir	15-19	51.252	%6,4
	20-24	67.129	%8,4
	25-29	60.459	%7,6
	Toplam	178.840	%22,4

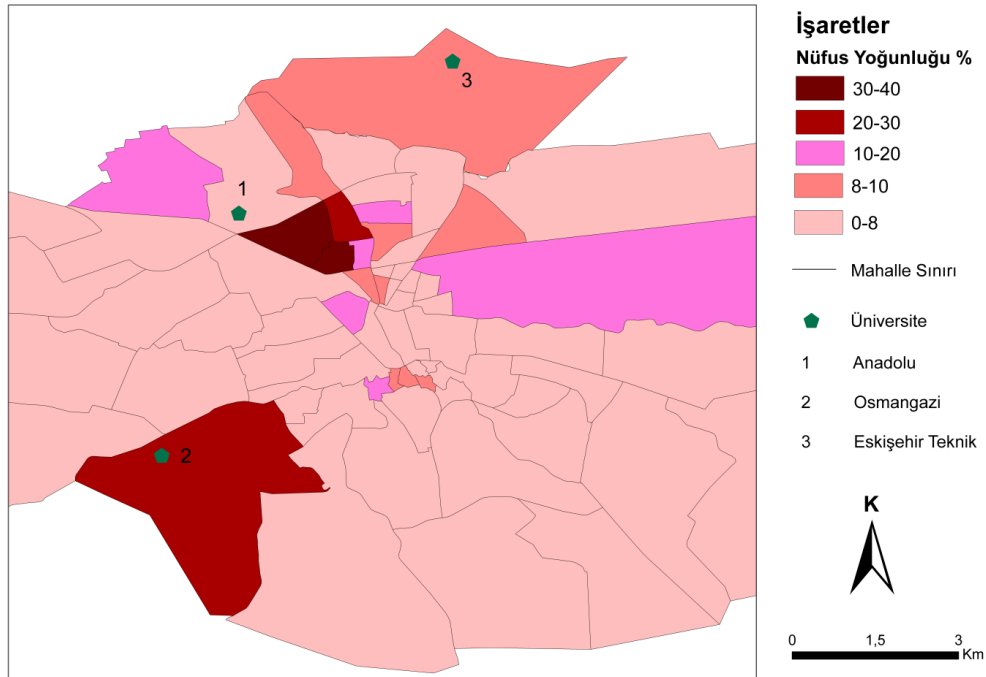
Kaynak: TÜİK, 2021.

Söz konusu yaş grubundaki farklılığı, öğrenci sayıları da doğrulamaktadır. Elde edilen verilere göre Eskişehir'deki öğrenci sayısına ilişkin ilk veri Açıköğretim Fakültesinin kurulduğu yıllara dayanmaktadır. Bu verilere göre 1983-1984 eğitim öğretim yılında Anadolu Üniversitesinin hem örgün hem de açıköğretimde kayıtlı toplam yaklaşık 49 bin öğrencisi bulunmaktaydı (A.Ü. Öğrenci Merkezi, 2021). Eskişehir'de günümüzde kayıtlı öğrenci sayısı örgün öğretimde yaklaşık 70 bin, açıköğretimde ise yaklaşık 2 milyondur. Yukarıda verilen oran hesaplaması örgün öğrenci sayısına göre yapıldığında,

Eskişehir’de öğrenci nüfusunun, Açıköğretim Fakültesi öğrencileri hariç, toplam nüfusun %10’undan fazla olduğu görülmektedir. Açıköğretim Fakültesi’nin günümüzde 2 milyona yakın öğrencisi vardır ama bunlardan Eskişehir’de sürekli oturanların sayısı net olarak bilinmemektedir. Ancak AÖF öğrenci işleri biriminden yaklaşık 20 bin öğrencinin Eskişehir’de ikamet ettiği ve örgün yürütülen dersleri takip ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Dolayısıyla AÖF öğrencileri de bu sayıya dâhil edildiğinde söz konusu oran %12’ye ulaşmaktadır. Ancak bu sayı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verisine doğrudan yansımamaktadır. Çünkü öğrencilerin büyük bir bölümü Eskişehir’de yaşamakla birlikte ikametgâh kayıtları Eskişehir’de değildir, birkaç kişinin birlikte kaldığı evlerde elektrik, su, doğalgaz aboneliği gibi işlemler için bir öğrencinin ADNKS kaydını Eskişehir’e aldırması ve abonelik işlemlerini yapması sebebiyle diğer bireyler nüfus kayıtlarına yansımamaktadır. Buna rağmen nüfusun yaş gruplarına göre dağılımında 20-24 yaş grubu en fazla orana sahiptir, bu oransal fazlalığın öğrenciler sebebiyle ortaya çıktığına şüphe yoktur.

TÜİK’ten özel bilgi talebiyle elde edilen verilere göre Eskişehir’de yaşayan nüfusun, yaş gruplarına ve mahallelere dağılımı hakkında da birtakım çıkarımlar yapılmıştır. Genç nüfusun yoğun olduğu alanlar ile üniversitelerin çevresi arasında bir bağlantı olduğu açıktır. Buna göre öğrencilerin en yoğun olduğu alanların konumları göz önüne alındığında şehrin kuzeybatısında konumlanan Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü’nün kabaca doğu ve güneydoğusunda, genellikle kısaca Bağlar olarak tanımlanan Eskibağlar ve Yenibağlar mahalleleri, *birinci dereceden öğrenci bölgesi* olarak belirlenmiştir. Bu alanın şehirdeki en eski üniversite mekânı olması bu sonuca yol açmıştır.

Genç nüfus yoğunluğu bir miktar azalmakla birlikte, Bağlar Bölgesinin doğusunda kalan Bahçelievler Mahallesi ve şehrin güneybatısında bulunan Osmangazi Üniversitesini de barındıran Büyükdere Mahallesi ise *ikinci dereceden öğrenci bölgesi* olarak belirlenmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Eskişehir’de 20-24 yaş grubunun yoğunlaştığı mahalleler ile üniversitelerin konumu

Bu ölçüt çeşitli araştırmalarda bir gösterge olarak kullanılmış olmakla birlikte, her şehirde, Eskişehir’de olduğu gibi belirgin gruplaşmalar şeklinde mekâna yansımayaabilir. Örneğin Ankara, İstanbul, İzmir gibi metropol nitelikte şehirlerde böyle belirgin gruplaşmalardan söz etmek mümkün değildir. İstanbul 2020 yılı toplam nüfusu 15.840.900’dür (TÜİK, 2021). Üniversite öğrenci sayısı ise devlet, vakıf ve vakıf MYO olmak üzere toplam 802.131’dir. Öğrenci nüfusunun toplam nüfusa oranı %5,06’dır. Ankara’da toplam nüfus 5.747.325, üniversite öğrenci nüfusu 311.562, oranı %5,42’dır. Yine aynı şekilde İzmir nüfusu 2.959.355, öğrenci nüfusu 173.611 ile oranı %5,86’dır (TÜİK, 2021; YÖK, 2021). Bu büyük nüfus içerisinde öğrencilerin varlığı ve görünürlüğü azalmaktadır. Bazı üniversitelerin nüfus hacmi büyük kentlerde yer alması, sanayi, ticaret, turizm gibi çok farklı ekonomik fonksiyonlara sahip olması, buna bağlı olarak yoğun göçe maruz kalması, üniversitelerin çok sayıda merkeze dağılmış olması, üniversite oluşturulmasından önce de çok sayıda öğrenci barındıran eğitim kurumlarının bulunması gibi nedenlerden dolayı büyük nüfusa sahip kentler, üniversitelerin nüfus artışı üzerindeki etkilerini bir hayli gölgelemektedir (Işık, 2008).

Bu durum nüfusun belli yaş gruplarındaki miktarı ile bunların ikametgâhları dışında başka ölçütlerin de kullanılması gerekliliğini ortaya koymayı âdeta zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada nüfusun yanında diğer faktörler de incelenmiştir.

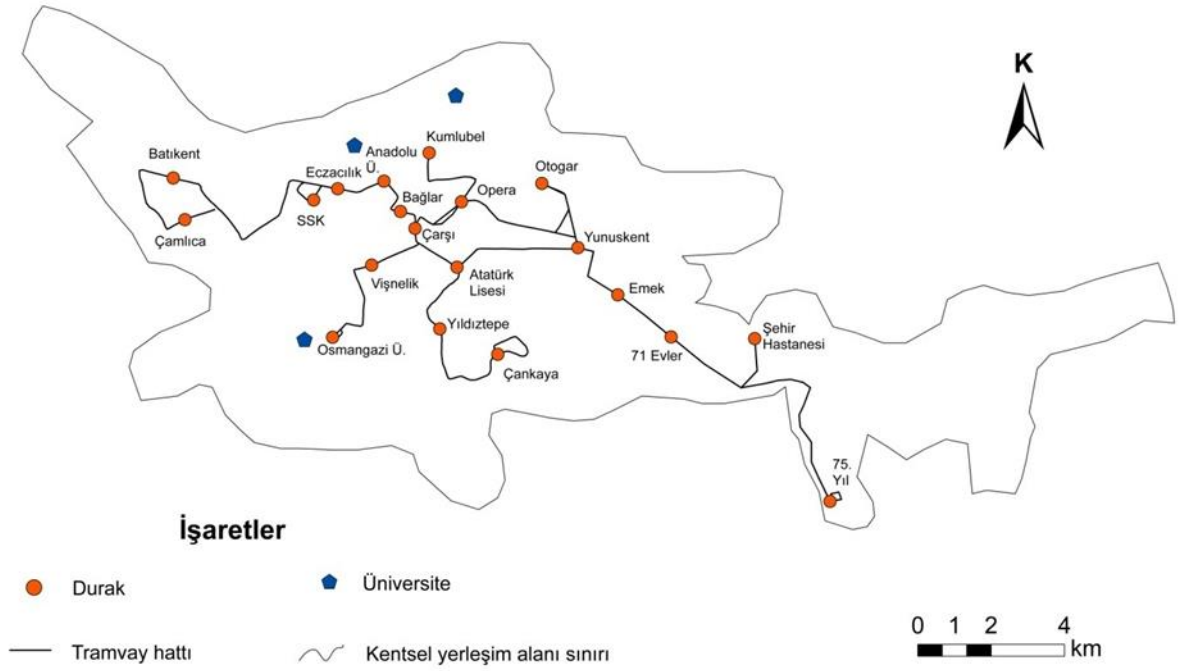
İkinci ölçüt olan *ulaşım imkânlarının* çeşitli, düzenli ve erişilebilir olması, diğer nüfusun yanı sıra üniversite öğrencilerinin de şehirden beklentilerinden birisidir. Ulaşım hizmetleri doğal olarak tüm şehir sakinleri için önemlidir ancak ulaşım araçlarını günün çok farklı zamanlarında ve sürekli, aktif bir şekilde kullanacak üniversite öğrencileri açısından, şehirlerarası ve şehir içi ulaşım hizmetinin kolay olması üniversite eğitimi için şehir seçimini etkileyen unsurlardan birisidir. Bölgesel düzeyde ulaşım olanakların geliştirilmesi öğrenci şehirleri için büyük önem arz etmektedir (Ateş, 2019; Russo vd., 2003; <http://universitycities.org>). Bu yönüyle düşünüldüğünde Eskişehir genel olarak rahat ve kolay bir ulaşım ağına ve çeşitliliğine sahiptir. Eskişehir, konum olarak Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlere yakın olmasının yanı sıra Bursa, İzmir ve Antalya gibi illerin birleşme noktalarında yer alan hatlar açısından önemli bir kavşak durumundadır. Ülkemizin Ankara, İstanbul gibi önemli ve büyükşehirlerine kabaca eşit mesafede yer alması ve düzenli olarak otobüs ile yüksek hızlı tren seferlerinin (YHT) varlığı Eskişehir’in önemini ve çekiciliğini artırmaktadır. Ulaşım imkânları açısından incelendiğinde Eskişehir’i iki bakımdan değerlendirmek gerekmektedir:

İlk olarak şehirlerarası ulaşım bakımından Eskişehir, YHT ve karayolu bağlantıları olmak üzere iki önemli sembole sahiptir. 2009 yılında hizmete açılan YHT hattının en önemli duraklarından biri Eskişehir’dir. İlk olarak Ankara-Eskişehir arasında başlayan seferler, Konya ve İstanbul hatlarının da açılmasıyla genişlemiştir. Başka ulaşım çeşitleri göz önüne alındığında fiyat, kolaylık ve süre gibi üstünlüklere sahip YHT hatlarının, neredeyse tamamının Eskişehir’den geçmesi, şehrin bu konuda kavşak olmasını sağlamıştır. YHT’nin, ülkemizin önemli, büyük şehirlerine ve dolayısıyla ülke nüfusunun yaklaşık %40’ına ulaşmasına bağlı olarak, süratle büyüyen talepler karşısında günlük sefer sayısını artırmak kaçınılmaz olmuştur. Bu sebeple 2019 yılı mart ayı verilerine göre Ankara- İstanbul ve İstanbul-Konya arasında sefer yapan trenler ile başlangıç ve son durağı Eskişehir-Ankara, Ankara-Eskişehir olan günlük toplam tren sefer sayısı 32 iken (Ateş, 2019), Covid-19 sebebiyle günlük 20 sefere indirilmiştir (TCDD, 2020). TCDD’nin 2022 Kasım ayı verilerine göre ise, toplam sefer sayısı 57’ye

çıkarılmıştır. Bu seferlerin %77'si Eskişehir'den geçmektedir. Üniversite öğrencileri açısından bakıldığında, hızlı tren hattında bulunan Sakarya, İzmit, Ankara, Bilecik, İstanbul, Konya, Karaman ve bunların yakın çevresinde bulunan illerde yaşayan öğrenciler için de büyük kolaylık sağlamaktadır. Buna göre Eskişehir, ulaşım açısından öğrenciler için adeta bir çekim merkezi halindedir. Ayrıca tren garının şehir merkezinde yer alması rahat erişim sağlarken, tren biletlerinin öğrencilere indirimli satılması da tercih edilirliliğini arttırmaktadır. Hızlı trenin dışında Mavi Tren olarak bilinen Ankara- İzmir arasındaki hat ise, Kütahya, Balıkesir, Manisa, İzmir gibi illere doğrudan ulaşarak, bu güzergâh üzerindeki yerleşmelerde ikamet eden öğrencileri de buraya yönlendirmektedir. Mavi Tren güzergâhı ulaşım kolaylığı üzerindeki etkisi ve ucuzluğu sebebiyle tercih edilmektedir. Mavi Tren bilet fiyatları diğer ulaşım araçlarına göre daha ucuzdur ancak yolculuk süresi doğal olarak daha uzundur. Örneğin Eskişehir-Ankara arası hızlı tren ile 1 saat 24 dakikayken, Mavi Tren ile 3 saat 6 dakika sürmektedir (TCDD, 2022).

Eskişehir'in şehirlerarası ulaşım açısından dikkate alınması gereken bir diğer niteliği de karayolu ulaşımının durumudur. Eskişehir, coğrafi konumu itibarıyla İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyük şehirlere yakın ve bu illeri birbirine bağlayan ulaşım hatlarının merkezinde yer alması önemini artırmaktadır. Bu durum şehirlerarası ulaşımda kullanılan otobüs seferlerinin çeşitliliği ve sıklığına açık bir şekilde yansımıştır. Eskişehir otobüs terminalinden büyük şehirlere düzenli olarak neredeyse her saat başı, diğer pek çok il ve ilçe merkezine ise gün içinde farklı saatlerde düzenli otobüs seferi bulmak mümkündür. Bu seferlerin önemli bir kısmının kalkış veya varış noktası Eskişehir'dir. Eskişehir kavşak noktası olması sebebiyle Anadolu'nun önemli merkezlerinden biri durumundadır.

İkinci olarak değinilmesi gereken *şehir içi ulaşım* imkânlarıdır. Şehir içinde ulaşım bir çeşitliliğe sahiptir. Tramvay ve otobüs ile minibüs hatları üniversitelerin yakınlarına, giriş kapılarına hatta içlerine kadar ulaşmaktadır. Ayrıca şehrin pek çok kesiminde taksi durakları da yaygın olarak bulunmaktadır. Üniversiteleri birbirine bağlayan tramvay hatlarının olması, özellikle öğrenciler açısından büyük önem arz etmektedir (Şekil 2).

Kaynak: ESTRAM, 2023

Şekil 2. Eskişehir tramvay ağı

Öğrencilerin kullanımı ve onlara sağladığı imkânlar ve kolaylıklar yönüyle değerlendirildiğinde Anadolu ve Osmangazi Üniversitelerine çeşitli hatlardan ulaşan tramvay ağları vardır. Otogar-SSK adlı hat, otogardan başlar Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü'ne ve kampüsün bir diğer giriş kapısının yer aldığı Eczacılık Fakültesi'ne dek ulaşır. Otogar-Osmangazi adlı hat, diğeri ile aynı noktadan başlar Osmangazi Üniversitesi Meşelik Kampüsü'ne kadar gider. Bir diğer tramvay güzergâhı olan SSK-Osmangazi adlı hat ise, Anadolu ve Osmangazi üniversitelerini birleştirmektedir. Tramvay hatlarında bulunan durak araları yaklaşık 3 dakika sürmektedir ve bir üniversiteden diğerine yolculuk ortalama 25dk. kadardır.

Şehir içinde otobüs, minibüs, dolmuş gibi vasıtalar da yaygın olarak kullanılmaktadır. Otobüsler, 80 hat ile tüm mahallelere erişim sağlamaktadır. Belediyenin, üniversiteleri göz önünde bulundurarak düzenlediği otobüs güzergâhları ile şehrin neredeyse her yerinden üniversitelere kolaylıkla erişim sağlanmaktadır. Üniversite yönünde hizmet veren hatlara bakıldığında; Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi ile Yunus Emre Kampüsü'ne giden 15 hat bulunmaktadır. Benzer şekilde 17 farklı otobüs hattı da Eskişehir Osmangazi Üniversitesine ulaşmaktadır. Bu hatlar aynı zamanda üniversitenin araştırma ve uygulama hastanesine ulaşmayı sağladığı için öğrenci olmayanlar tarafından da sürekli ve yoğun olarak kullanılmaktadır. Eskişehir Teknik Üniversitesinin bulunduğu İki Eylül Kampüsü'ne ulaşan bir tramvay hattı henüz yoktur ancak bu konuda da çalışmalar yapılmaktadır, günümüzde buraya ulaşım sadece belediye otobüsleri, minibüslerle ve özel araçlarla sağlanmaktadır.

Şehir içinde bir yerden başka bir yere kolay ve kısa sürede ulaşabilmek yaşam kalitesini artıran, o şehri daha yaşanılır ve tercih edilir kılan önemli unsurlardan birisidir. Sonuç olarak, Eskişehir

merkezinde neredeyse her noktasına güvenli ve düzenli ulaşım imkânı sağlayan tramvay hatlarının varlığı ve duraklar arasındaki sürenin 2-3 dakika gibi kısa bir zamanda aşılması, benzer şekilde şehrin çok farklı alanlarının diğer yerlere bağlantısını sağlayan otobüs ve minibüs güzergâhlarının sıklığı genel olarak ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Günümüzde trafik sorunu yaşayan diğer bazı şehirleri düşünecek olursak Eskişehir’de şehir içi ulaşımın görece kolay ve problemsiz olduğunu söylemek mümkündür.

Üniversite şehri belirlemek amacıyla kullanılabilir olan ölçütlerden birisi de *mal ve hizmete erişimin* varlığıdır. Öğrenciler, düzenli bir çalışma hayatına daha başlamamış, ailesinin maddi desteği ya da burs ve krediler haricinde, çoğunlukla düzenli kazanç sağlayamayan nüfus grubudur. Dolayısıyla bu hâl öğrencilerin, ikamet edeceği mekânın tercihine doğrudan etki etmektedir. Bundan dolayı öğrenciler genellikle ekonomik yönden hesaplı yaşam alanlarına öncelik vermektedir. Bir başka ifadeyle öğrencilerin bir yaşam sürdürebilmek için gerekli olan konaklama, gıda, kitap-kırtasiye vb. gibi tüm ihtiyaçlarının mümkün olan asgari şartlarda sağlayabilme fırsatının varlığı önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna bağlı olarak öğrencilere hitap eden bir şehrin hesaplı, alternatifleri bol ve çeşitli kesimlere hitap eden işkollarına ve fonksiyon alanlarına sahip olması beklenir. Öğrencilerin şehir dinamiğinde daha aktif, eğlence ve kültür merkezlerinin ana tüketicileri olduğu şehirlerde, nüfus yapısı ve talepler açısından heterojen bir yapı oluşacağı için tüketim çeşitliliğinin oluşması olağan bir durumdur.

Eskişehir şehir merkezi göz önüne alındığında, cadde ve sokakların tüketicilerin taleplerine göre şekillendiği dikkati çeker. Eskişehir’de şehir sakinleri ve üniversite öğrencileri olmak üzere farklı tüketim önceliklerine ve toplumsal tabakalaşmaya sahip iki ayrı kesim vardır. Öyle ki bu iki farklı grubun şehir içi arazi kullanımları, yer ve mekân tercihleri belirgin olarak birbirinden ayrılmış durumdadır. Şehir içi arazi kullanımında ele alınan pek çok detay bu durumu doğrular niteliktedir. Bu sebeple çalışmada, şehir içindeki mekânsal kullanımlar ayrıca incelenmiştir. Özellikle öğrencilere dönük açılan işletmelerin çeşitliliğinin tespiti için Üniversite Caddesi üzerinde yapılan gözlemlere odaklanılmış (Ateş, 2019), sonuç olarak caddedeki işyerlerinin türleri ile öğrencilerin öncelikli ihtiyaçları arasında doğrudan bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Bir şehir planı üzerinden bakıldığında; yerel halkın alışveriş için ağırlıklı olarak kullandığı çarşı alanı, üniversite öğrencilerinin ağırlıklı olarak kullandığı çarşı alanı ve her ikisinin de ortak kullandığı çarşı alanı olmak üzere *üç farklı alan* ayırt etmek mümkündür. Güneydoğudan kuzeybatıya doğru sırasıyla değinilecek olursa, *birinci alan* Cumhuriyet Bulvarı ile Sivrihisar Caddesi arasında kalan alan *yerel halkın alışveriş alanı* konumundaki kesimdir. Bu alan içerisinde İki Eylül Caddesi, Hamamyolu Caddesi ve Yunus Emre Caddesi yer almaktadır (Şekil 3). Söz konusu alanda şehrin geleneksel merkezi iş alanı ile çarşısı yer almaktadır. İlk olarak İki Eylül Caddesi, şehir sakinlerinin tramvay durağının adından hareketle çarşı olarak adlandırdığı, ortasından tramvay yolunun geçtiği en önemli kentsel alanlardan biridir. Özellikle caddede yer alan Esnaf Sarayı kentin önemli nirengi noktalarındandır. Cadde üzerinde yer alan kıyafet mağazaları, yeme-içme dükkânlarının yanı sıra binaların üst katlarında da çeşitli işyerlerinin olduğu görülmektedir. İkinci olarak Hamamyolu Caddesi, her iki yakasında da çeşitli işyerleri bulunan ve araç trafiğine kapalı önemli bir kentsel mekândır. Cadde, 2009 yılında Odunpazarı Belediyesi tarafından yeniden düzenlenmiş, ortadaki dere kapatılarak daha geniş bir yürüyüş sahası hâline gelmiştir. Cadde üzerinde çeşitli iş kollarına ait dükkânların yanı sıra termal

kaynakların varlığına bağlı olarak hamamlar bulunmaktadır. Sıcak sular adı verilen bu bölgede hamamların yanında ayakkabı tamircileri ve lostra salonları, caddenin kuzeyinde kahveciler, batısında kuyumcular ve kına malzemeleri satan dükkânlar yer almaktadır. Son olarak da Yunus Emre Caddesinde özellikle mobilya dükkânlarının, otellerin ve çok katlı konutların yaygın olduğu görülmektedir. Tüm bu kentsel mekânların, yerel halka hizmet ettiği ve bu alanlarda öğrencilere dönük işletmelere pek rastlanılmadığı kentte belirgin bir şekilde ayırt edilmektedir. Sivrihisar Caddesi kuzeybatıda ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan doğudaki Cengiz Topel, batıdaki İsmet İnönü Caddesidir (Şekil 3).

İkinci alan ise Cengiz Topel Caddesini ve İsmet İnönü Caddesinin güneydoğusunu içine alan kesimdir (Şekil 3). Öğrencilerin ve yerel halkın bir arada görüldüğü, Doktorlar Caddesi ve çevresi olarak bilinen, iki ana merkezin birleşimi niteliğindeki bu alan, *öğrencilerin ve yerel halkın ortak alışveriş alanıdır*. Şehrin kuzeybatısından başlayan İsmet İnönü Caddesini bu alanın merkezi olarak tanımlayabiliriz. Çevre yoluna kadar uzanan caddenin, resmi adı İsmet İnönü 1 Caddesi olmakla birlikte, binaların zemin katlarında mağazalarının yer alması üst katlarda ise doktor muayenehanelerinin varlığının da etkisiyle Doktorlar Caddesi olarak tanımlanmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında bu ad kullanılacaktır. Cadde yaklaşık 2 km uzunluğunda olup, yerel halktan öğrencilerin baskın olduğu alana doğru uzanan bir geçiş zonu niteliğindedir. Cadde üzerinde muayenehanelerin yanı sıra kıyafet, ayakkabı, bijuteri ve yeme-içme gibi konularda hizmetler sunan işyerleri yer almaktadır. Caddenin güney kısmı araç otomobil trafiğine kapalıdır, sadece tramvay hattı vardır (Foto 1). Kuzey kesiminde gece kulüpleri ve çeşitli restoranlar bulunmaktadır. Bu alanda, Porsuk Çayı kabaca doğu-batı doğrultusunda akmaktadır. Adalar olarak adlandırılan bu bölgede kafeler, yeme-içme ve eğlence merkezleri vardır. Adalar, şehir sakinlerinin ve öğrencilerin bir arada bulunduğu şehrin önemli sembol alanlarından biridir. Bu alan aynı zamanda turizm amacıyla gelen ziyaretçiler tarafından da sıkça tercih edilmektedir.

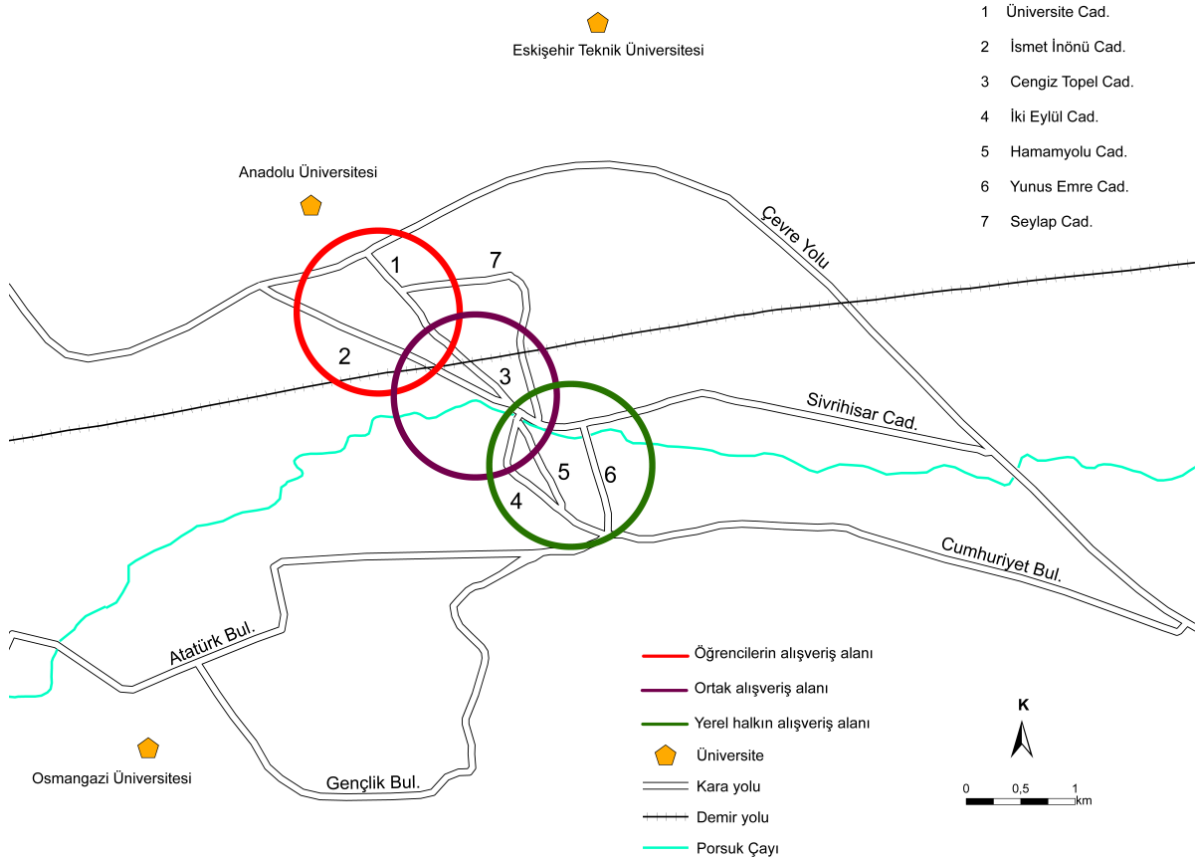

Foto 1. Yerel halkın ve öğrencilerin ortak alışveriş mekânı olarak kullandığı Doktorlar Caddesi. Tramvay dışında araç trafiğine kapalı olan bu cadde, üniversite öğrencilerinin yoğunlaştığı alana doğru bir geçiş zonu özelliği göstermektedir. Cadde üzerinde şehrin tüm sakinlerine hitap edebilecek nitelikte işletmeler bulunmakta ve üst katlar genellikle doktor muayenehanelerinden oluşmaktadır.

Yaklaşık 1,5 km uzunluğundaki Cengiz Topel Caddesinin bitiminde, Üniversite Caddesi başlamaktadır (Şekil 3). Bu kesimi öğrenci bölgesine giriş olarak tanımlayabiliriz.

Üçüncü alan, Yeni adı Yılmaz Büyükerşen Bulvarı olan Üniversite Caddesi ile Çevre yolu arasında kalan kesimdir. Bu alanın merkezini Üniversite Caddesi oluşturmakla birlikte doğuda Seylap Caddesine doğru, batıda ise İsmet İnönü Caddesinin kuzeybatısına doğru bir saçaklanma olduğu görülmektedir (Şekil 3). Söz konusu bu alan temel olarak *üniversite öğrencilerinin alışveriş alanlarından* oluşmaktadır. Üniversite Caddesi üzerindeki işletmelerin türleri ve dağılımları incelendiğinde caddenin her iki yakasında da bulunan işyerleri kafe, ikinci el eşya satan spotçu olarak adlandırılan işyerleri ile ucuz ürün satan bir milyoncu olarak tanınan dükkânlar, çamaşır yıkama mekânları, fast-food satıcıları ile börekçiler, kitap, kırtasiye ve fotokopilerle matbaalardan oluşmaktadır. Ayrıca binaların üst katlarında, öğrenci apartlarının varlığı dikkat çekmektedir (Foto 2). Bu alanda diğerlerinden farklı olarak ikinci el eşya dükkânları, ucuzluk pazarları, çamaşır yıkama dükkânları, kafe, apart ve kırtasiye gibi doğrudan öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet veren işletmelerin varlığı ve sayıca fazla olmaları dikkat çekmektedir. Kuzeyde, Anadolu Üniversitesinden başlayan cadde, güneyde Cengiz Topel Caddesine kadar uzanmaktadır. Şehrin en büyük alışveriş merkezi olan Espark, bu caddede yer almaktadır. Caddenin bir ucu Yenibağlar Mahallesine, diğer ucu Eskibağlar Mahallesine bağlanmasından dolayı bu alan “Bağlar” olarak adlandırılmaktadır. Üzerinde tramvay yolu da bulunan cadde, 1,5 km kadar uzunluktadır ve araç trafiğine açıktır. Bağlar’da oturan öğrenci nüfusu yoğunluğu sebebiyle cadde, gün boyunca canlı ve hareketlidir. Bir öğrencinin günlük

hayatta ihtiyaç duyduğu her türlü malzemeyi temin edebileceği işyerlerinin varlığıyla dikkati çeken Üniversite Caddesi, bu özelliği ile şehrin diğer caddelerinden belirgin bir farklılık göstermektedir. Bu durum Üniversite Caddesinin tamamen öğrencilerin istek ve talepleri doğrultusunda şekillendiğini göstermektedir. Üniversite Caddesi ve yakın çevresi, sadece Anadolu Üniversitesi öğrencilerinin değil Osmangazi ve Eskişehir Teknik Üniversitesi öğrencilerinin de tercih ettiği en önemli kentsel mekândır. Bağlar bölgesi, bütün öğrencilerin neredeyse bir arada bulunduğu adeta öğrencilerin ortak buluşma noktası olan Eskişehir'in en yoğun öğrenci bölgesidir. Üniversite Caddesi mevcut haliyle Eskişehir'in üniversite şehri vasfını vurgulayan, başka bir deyişle şehrin bu vafsa sahip olduğunu gösteren önemli bir alandır. Öğrenciler tarafından tercih edilen başka bir şehrsel mekân da Üniversite Caddesi'nden kabaca doğuya doğru uzanan Seylap (Aytaç) Caddesi'dir. Bu cadde üzerinde de öğrenciye hizmet vermek amacıyla açılmış çok sayıda işletme bulunmaktadır. Cadde, bu niteliği ile adeta Üniversite Caddesinin devamı durumundadır. Bu tür saçaklanmalar, öğrenci nüfusunun artmasının doğal bir sonucudur.

Şekil 3. Eskişehir'de öğrencilerin ve yerel halkın kullanım alanları

Foto 2. Üniuersite Caddesinde öğrencilere dönük hizmet veren işyerlerinin çokluğu aynı zamanda üniversite şehri kimliğinin de bir göstergesi durumundadır.

Öte yandan Osmangazi Üniuersitesi Meşelik Kampüsü çevresinde ise Büyükdere Mahallesi yoğun öğrenci nüfusu ile öne çıkmaktadır. Bu bölge, Üniuersite Caddesinde olduğu kadar yoğun ve bol alternatiflere sahip olmasa da son yıllarda sayıları süratle artan kafeler, hazır-hızlı gıda satan işyerleri, kitap, kırtasiye ve fotokopi dükkânları yaygındır. Bunlara ek olarak üniversitenin Tıp Fakültesi'ne ait bir araştırma hastanesine sahip olması, çok sayıda eczane ve medikal malzeme satan işyerinin bu çevrede toplanmasına yol açmıştır (Foto 3). Ancak buradaki işyerleri Üniuersite Caddesindeki gibi topluca değildir. Mahalle içinde çeşitli caddelerde yer yer öbekler halinde görülür.

Foto 3. Büyükdere Mahallesinde yer alan öğrencilere dönük hizmet veren işletmeler ve üniversite hastanesine bağlı olarak yoğunlaşan medikal malzeme satan işyerleri

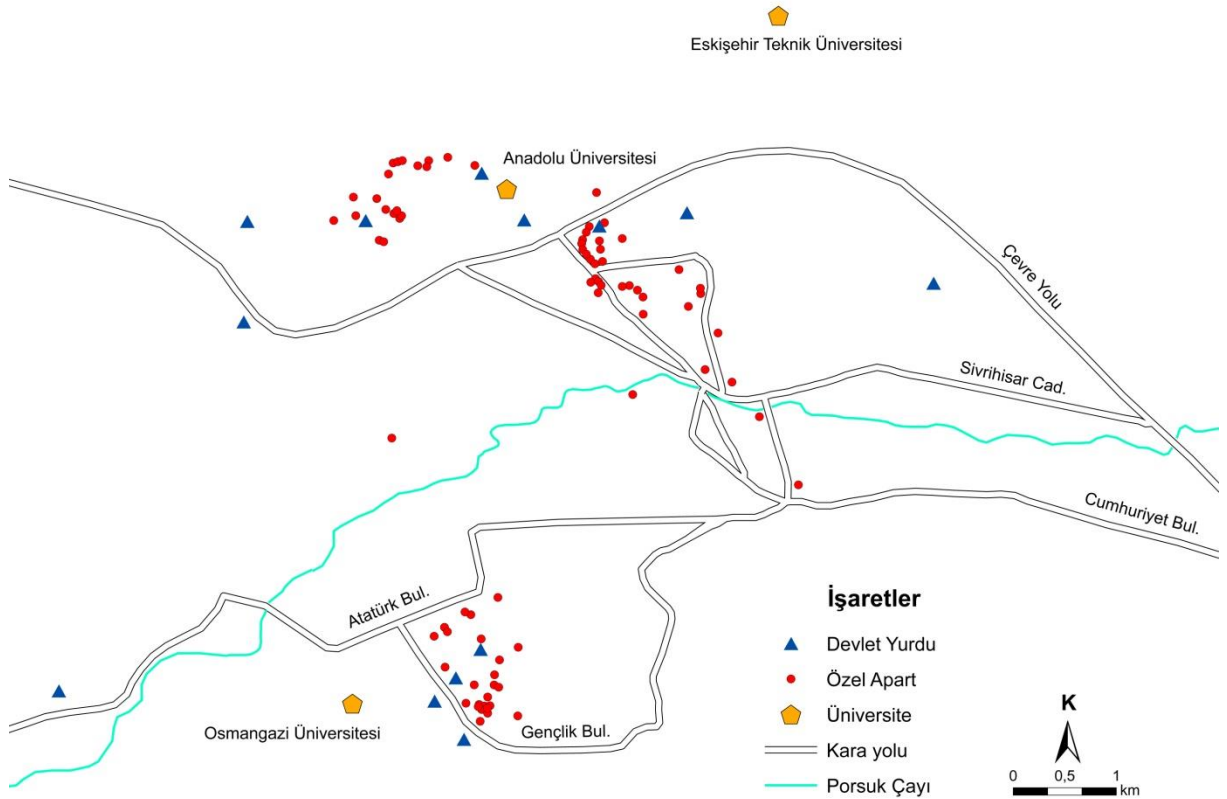
Şehirde aynı zamanda eğlenceye dönük işyerleri de yaygındır. Eskişehir'de hem üniversite öğrencileri hem de şehir sakinleri eğlence ihtiyacını karşılamak için bu tür işyerlerinin yoğun olarak bulunduğu, resmi adı Vural Sokak olan Barlar Sokağını tercih etmektedir. Burada tüm sokak boyunca

sıralanmış içki satışı yapan çok sayıda restoran ve kafe bulunmaktadır. Bunların büyük bölümü gündüzleri de kahvaltı hizmeti vermektedir. Barlar Sokağının mevcut yapısı düşünüldüğünde, öğrencilerin ekonomik yapısına hitap eden, farklı kültürleri birleştiren ve eğlence hizmetini sağlayan bu alana şehrin *eğlence merkezi* demek mümkündür. Fakat özellikle pandemide yaşanan durgunluktan sonra eğlence mekânlarının şehrin kuzeybatı yönüne doğru kaydığı ve bu alanda gelişme gösterdiği gözlenmiştir. Bu yönelimin üzerinde, söz konusu alanda yeni işletmelerin açılmasının etkisi olmuştur.

Bir şehrin üniversite şehri olmasında belirleyici olan diğer unsurlar barınma, ulaşım ve tüketim ihtiyaçları için ödenen bedelleridir.

Barınma ile ilgili yapısal değişim ve dönüşüm, Eskişehir’de öğrenci sayısının artması ve böylece konut talebinin ortaya çıkması ile başlamıştır. Öğrenci sayısındaki artış öncelikle binalarda küçük metrekareli evlerin miktarını arttırmıştır. Özellikle Yenibağlar, Eskibağlar, Bahçelievler, Büyükdere gibi üniversitelere yakın olan mahallelerde, yakın zamana kadar bulunan müstakil tek katlı bahçe içindeki konutlar yıkılarak yerlerine büyük bölümü küçük metrekareli, 1+1, 2+1 dairelerin olduğu apartmanlar yapılmıştır. Küçük metrekareli olan bu evler eşyalı veya eşyasız şekilde, kiralık veya satılık olarak üniversite öğrencilerinin tercihine sunulmaktadır. Şehirde kısa süreli yaşayacakları için küçük metrekareli evler, öğrenciler için daha kullanışlı olmaktadır. Buna ek olarak kız-erkek apartlar ve özel yurtlar gibi denetimi ve kontrolü olan işletmeler de bu mahallelerde dikkat çekici miktardadır. Bu tür işletmeler, güvenli olmasından dolayı devlet yurtlarından sonra öğrencilerin öncelikli tercihini oluşturur.

Son dönemlerde yaşanan ekonomik sıkıntılar ve Covid-19 döneminin etkileri nedeniyle ev kiralarda büyük bir artış yaşandığı görülmüştür. 2019 yılında Eskişehir’de öğrencilere yönelik apart evlerin kiralari 450-1000 ₺ (24-54 \$) arasında iken, 2022 yılında 3000-5000 ₺ (160-268 \$) aralığına yükselmiştir. Üniversite öğrencilerinin barınma olanakları açısından, bunların dışında devlet öğrenci yurtlarından da söz etmek gerekmektedir. Şehir merkezinde toplam yatak kapasitesi 12.000 olan, 13 devlet yurdu bulunmaktadır (Kredi Yurtlar Kurumu, Eskişehir İl Müdürlüğü, 2022). Eskişehir’de öğrenim gören üniversite öğrenci sayısının yaklaşık 70.000 olduğu düşünüldüğünde sade bir yaklaşımla öğrencilerin yaklaşık %85’inin apartta veya kiralık evlerde kaldıkları öngörülebilir. Bu durumun doğal sonucu olarak Eskişehir’de öğrencilere dönük kiralık ev ve apartların sayısı hayli fazladır. Şehirde apartlar büyük ölçüde üniversitelerin yakınlarında yoğunlaşmıştır. Arz-talep ilişkisinden doğan ihtiyaç ile artış gösteren apartlar, özellikle Eskibağlar, Yenibağlar, Şirintepe, Bahçelievler, Uluönder, Büyükdere, Yeşiltepe ve çevresinde dağılışı göstermektedir (Şekil 4). Apartlar, Osmangazi Üniversitesi’nin çevresi ile karşılaştırıldığında Anadolu Üniversitesi yakınlarında sayıca daha fazladır. Bu durumun temel nedeni Anadolu Üniversitesi ve çevresinin şehrin en eski üniversite alanı ve aynı zamanda canlı ve işlek bir alan olmasından kaynaklanmaktadır. Şehirde de görüldüğü gibi üç üniversitenin öğrencileri de barınma ve diğer sosyal ihtiyaçlar için bu civarı öncelikli olarak tercih etmektedir.

Şekil 4. Eskişehir’deki apart ve yurtların dağılışı (2022)

Ulaşım maliyetleri incelendiğinde, Eskişehir’de yaşayan öğrenciler için şehir içi ulaşım görece ucuzdur. Şehrin toplu taşıma araçlarında, öğrenciler için indirimli bilet imkânı sunulmaktadır. 2022 yılında minibüs ücretleri öğrenciler için kişi başı 5 TL (0,27 \$), tramvay ve otobüs seyahatinde kullanılan Eskartın tek binış ücreti 4 TL (0,21 \$)’dir. Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi şehirdeki öğrencilerin büyük bir kısmı Anadolu Üniversitesi çevresindeki Bağlar bölgesinde yaşamaktadır. Dolayısıyla öğrenciler hem üniversiteye hem de şehir merkezine yürüme mesafesinde oldukları için çoğunlukla toplu taşımaya ihtiyaç duymadan yaşamlarını sürdürebilmektedir.

Tüketim ihtiyaçlarının karşılanması konusundaki temel bulgular şunlardır. Öğrenciler üniversite okumak için birkaç yıllığına geçici sürelerle mekân değiştirmektedir böylece tüketime dönük ihtiyaçları, çeşitleri ve düzenleri de doğal olarak değişmektedir. Öğrenciler, genellikle aile ortamına göre daha hızlı ve kolay bir tüketimi tercih etmektedir. Tüketim kavramı ile yalnızca gıda harcamaları değil eğitim, konaklama vb. gibi giderler de dikkate alınmalıdır. Şehre gelip yerleşen bir üniversite öğrencisinin, önemli gereksinimlerinden bir tanesi ev eşyalarıdır. Bu ve bunun gibi ihtiyaçlara göre oluşan talepler doğrultusunda Eskişehir’de farklı işkollarında pek çok işyeri açılmıştır. Ve bu açılan işyerlerinin son derece uygun olduğu, pek çok mekânda öğrencilere özel fırsatların sunulduğu görülmüştür. Eskişehir’de, yeme-içme sektörüne duyulan ihtiyaçtan dolayı, çok sayıda kafe, lokanta ve fast-food dükkânları; ev eşyası vb. ihtiyaçlar için ikinci el eşya dükkânları ve uygun fiyatlı ürünleri temin eden

ucuzluk pazarları, çamaşır yıkama dükkânları; fotokopi, kitap vb. ihtiyaçlara yönelik kırtasiye dükkânları gibi çok sayıda işyeri üniversitelerin çevresinde toplanmıştır (Çizelge 2, Foto 3-4).

Yerel yönetimlerin öğrenciyi desteklemesi de üniversite şehri kriteri olarak kullanılan ölçütler arasındadır. Özellikle belediyelerin öğrencilere dönük faaliyetleri ve verdikleri çeşitli hizmetler yapılan desteklerin göstergesidir. Örneğin, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin sunduğu çorba ikramı, ücretsiz çamaşır yıkama-kurutma günleri düzenlemesi gibi destekler öğrencilerin yaşamını kolaylaştırmaktadır. Buna ek olarak öğrencilere yönelik hizmetler; ders çalışma odaları, bilgisayar odaları, derslikler, tiyatro salonu, müzik odası, kütüphane, spor salonu vb. gibi mekân ve imkânlarla zenginleştirilmiştir (EBB, 2022). Bir diğer hizmet olarak da öğrenciler, yerel yönetimler aracılığıyla çeşitli projelere katılım sağlayarak uluslararası fırsatlara da erişebilmektedir (Tepebaşı Belediyesi, 2022).

Üniversite şehri belirleme kriterleri bakımından değerlendirilen etmenlerden bir diğeri de öğrencilere sunulan yarı zamanlı çalışma yani *istihdam* imkânlarının varlığıdır. Üniversite şehrinin, öğrencilerin bazı iş kollarında kolayca iş bulup harçlığını çıkarabileceği bir şehir olması beklenir. Bu, öğrenciler açısından bir gelir kaynağı, işverenler için de esnek çalışma saati ve ucuz işgücü bakımından kârlı olmaktadır. Öğrencilerin gelir temin etmek amacıyla derslerini aksatmayacak bir biçimde yarı zamanlı bir işte çalışması Eskişehir'de çok sık görülen bir durumdur. Eskişehir'de özellikle üniversite çevresindeki çeşitli işletmelerde, pek çok farklı alanda genç nüfusun çalıştığı dikkati çeker. İstihdam açısından bakıldığında, öğrencilerin önemli bir kısmı genel olarak kafe, kitap, kırtasiye gibi öğrencilere yönelik hizmet veren işyerlerinde ve giyim eşyası satan işyerlerinde yarı zamanlı olarak çalışmaktadır. Bir diğer unsur ise öğrencilere sunulan staj imkânlarıdır. Üniversitelerin, öğrenciler için staj imkânı sunması öğrencilerin iş hayatına atılmadan önce tecrübe kazanması bakımından önem arz eder. Buna örnek olarak Anadolu Üniversitesi Migros gibi belli kurumsal şirketlerle staj konusunda anlaşma yapmıştır. Bu sayede her sene önemli sayıda öğrenci, bu kurumlarda stajyer olabilmekte ve mezuniyet sonrası çalışma imkânı elde edebilmektedir. Bir diğer örnek de Açıköğretim Fakültesine ait sınav materyallerinin basıldığı Bilgisayar Araştırma ve Uygulama Merkezine yılın belli dönemlerinde sigortalı genç çalışanlar alınmakta, gençler geçici de olsa istihdam edilmektedir (AÖF, 2019).

Son olarak ele alınması gereken kriter ise *sosyo-kültürel imkânlardır*. Bu, ilki üniversitenin sağladığı imkânlar ve ikincisi şehrin sunduğu fırsatlar olarak iki şekilde düşünülmelidir. Konuya ilişkin olarak müze, tiyatro, sinema, opera vb. mekânların çokluğu, etkinliklerin sıklığı ve aktifliği ölçüt olarak kullanılmıştır. Buna göre, üniversitelerin sosyo-kültürel olarak şehirde görünür etkilerinin olması gerektiği düşünülmektedir. Bu, öğrencileri ve halkı bir araya getirerek, birbirlerini daha iyi tanıdığı veya anladığı ortamların oluşmasını sağlamaktadır. Üniversitelerin sahip olduğu kütüphane, müze, opera, tiyatro ve araştırma hastaneleri gibi imkanların şehir sakinlerince benimsenip, tercih edilmesi son derece önemlidir. Uluslararası kongre, sempozyum, sergi, bilimsel etkinlik, müzik dinletisi, opera-bale gösterisi, tanıtım fuarı ve söyleşi gibi daha pek çok sosyo-kültürel etkinlik sayesinde şehre çeşitli kültür, sanat ve bilim insanları gelmekte ve halk da bu durumdan faydalanabilmektedir. Bu tür faaliyetlerin sunulması ve katılımların teşvik edilmesi gerekmektedir. Örnek olarak, Anadolu Üniversitesinde tüm fakülte ve bölümlerde zorunlu olarak verilen "Kültürel Etkinlik" dersi kapsamında öğrencilerin, haftada en az iki defa opera, tiyatro, sinema veya müze gibi etkinliklere katılım sağlaması gerekmektedir. Bu sayede Anadolu Üniversitesindeki öğrenciler çok düşük bedellerle çeşitli etkinliklere katılma konusunda

teşvik edilmektedir. 2019 yılı ülkemizde üniversitelerin kültürel ve bilimsel faaliyetlerine bakıldığında Anadolu Üniversitesi, ev sahipliği yaptığı bilimsel toplantıların yanı sıra, sergi, festival/şenlik, yarışma, tiyatro, sinema, film, konser, müzik dinletileri, çeşitli tanıtımlar, özel gün ve haftalara ilişkin etkinlikler gibi çeşitli aktivitelerle, tüm üniversiteler arasında ilk sırada yer almıştır. Anadolu Üniversitesi'nde 2019 yılında tüm bu faaliyetleri kapsayan toplam 802 etkinlik yapılmıştır. Bu faaliyetler arasında 373 etkinlik ile işitsel ve görsel gösteriler çoğunluktadır. Halkın da önemli oranda katıldığı bu faaliyetler talepler sonucunda artmaktadır. Anadolu Üniversitesi'nden sonra sırayı yılda 289 etkinlik ile İzmir Ekonomi, 215 etkinlikle Dicle, 119 etkinlikle Bartın, 115 etkinlikle Uludağ ve 35 etkinlikle Ankara Üniversitesi takip etmektedir. Ülkemizde her ilde üniversite bulunmasına rağmen sadece 16 ilde üniversite müzesi yer almaktadır. Eskişehir, üniversite sayısı az olmasına rağmen yedi tane üniversite müzesi ile dikkat çekmektedir. Üniversite müzesi bulunan şehirlerin başında İstanbul 20, Ankara 13, Eskişehir 7, Malatya 3, İzmir 2 gelmektedir (ayrıca bkz. Cantürk, 2020). Üniversitelerin 2021 yılındaki sosyal ve kültürel etkinlik sayıları dikkat çekicidir. Bir yıllık zaman içinde Anadolu Üniversitesinde 589 ayrıca Açıköğretim Fakültesinde 113, Eskişehir Teknik Üniversitesinde 548, Osmangazi Üniversitesinde 190 etkinlik düzenlenmiştir. (Üniversite İdare Faaliyet Raporları). Eskişehir'de yaklaşık 70 bin öğrenci ve 4 bin akademik personel vardır. Buna bağlı olarak üniversitede üretilen akademik bilginin ve gerçekleştirilen projelerin de Eskişehir'e birtakım katkılarının olması beklenir. Bu etkileri ortaya koyabilmek için üniversitelerin sanayi iş birlikleri, projeler, konferans, sempozyum, kongre vb. gibi akademik hizmet göstergeleri ele alınmıştır. Aynı zamanda Eskişehir'deki tüm üniversitelerin teknoloji transfer ofisleri (TTO) aracılığıyla sanayi ile iş birliği içinde olduğu görülmektedir. TTO'larda yer alan çeşitli firmalar, teknoparklar ile bilgisayar yazılımları, internet teknolojileri, biyoteknoloji, animasyon, havacılık, tarım teknolojileri vb. gibi sektörlerde faaliyet göstermektedir.

İkinci olarak şehrin sunduğu fırsatlar bakımından Eskişehir, birtakım kültürel ve sanatsal faaliyetlerin etkisiyle de adını duyurmaktadır. Eskişehir özellikle belediyelerin katkılarıyla pek çok sanatsal etkinlik fırsatı sunmaktadır. Her ayın belli günlerinde, Büyükşehir Belediyesi, Şehir Tiyatroları, Senfoni Orkestrası ve halk konserleri gibi çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinliklerin çoğu zaman ücretsiz veya oldukça uygun fiyatlı (7 ila 40 ₺) olması da erişilebilirliğini arttırmaktadır.

Bu etkileşim sayesinde kültürel ve sanatsal faaliyetlerin etkisiyle ticari bakımdan da şehirde, hareketlilik oluşmaktadır. Söz konusu faaliyetler karşılıklı bir şekilde birbirine olumlu faydalar sağlarsa üniversite şehri anlayışından bahsedilebilir. Üniversite şehirlerinin hem bilimsel hem de sanatsal etkinliklerle bütünleşmiş olması, şehrin her alanında üniversitenin etkisinin hissedilmesi önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Covid-19 döneminin başlangıcında tüm etkinlikler geçici olarak iptal edilmiş olmakla birlikte günümüzde etkinlikler hijyen kurallarına dikkat edilerek yeniden uygulamaya konulmuştur.

4.3. Covid-19 Dönemi ve Etkileri

Çalışmaya 2019 yılında, pandemi öncesinde, başlanmış ve çeşitli saha çalışmaları yapılmıştır. 2019 yılının sonlarında başlayan koronavirüs pandemisi ile tüm dünya ülkeleri büyük bir problemle karşı karşıya kalmıştır. Aralık 2019'da Çin'de bildirilen koronavirüs enfeksiyonunun tüm dünyada pandemiye dönüşmesi ile 26 Mart 2020 tarihinden itibaren ülkemizdeki tüm üniversitelerin bahar

döneminin sadece uzaktan eğitim, açıköğretim ve dijital öğretim imkânları ile tamamlanması kararı alınmıştır (Karadağ vd., 2021). Salgın beklenmeyen büyüklükte ve ölçekte bir krize yol açmıştır. Özellikle sürecin başında alınan kararların sık sık değişmesi örgün eğitimde belirsizliklere sebep olmuştur. Tüm dünyada uygulanan sokağa çıkma yasakları ve çeşitli kısıtlamalar sonucunda pek çok işletme sahibi işyerlerini kapatmak zorunda kalmıştır. Pandemi sürecinde tüm eğitim kurumlarının uzaktan eğitime geçiş kararı ile Eskişehir'in demografisinde önemli bir paya sahip olan öğrenci nüfusu büyük oranda azalmıştır. Eğitimdeki bu belirsizliklerin 2021 yılında da devam etmesiyle birlikte sistemdeki bütün paydaşlar kötü etkilenmiştir. Böylece hem öğrenciler hem de eğitim sektöründe çalışanlar, ülkede net kararlar alınamadığı ve sürecin belirsizliğinden dolayı beklemeye mecbur kalmıştır (Korlu vd., 2021). Özellikle öğrencilere yönelik açılan kafeler, apartlar ve yurtların uzun süre boş kalması esnafı olumsuz etkilemiş, pek çok işletmenin kapanması kaçınılmaz olmuştur. Covid-19 başlangıcındaki uzaktan eğitim uygulamaları sürecinde kapanan işyerlerinin büyük bölümünün öğrencilerle doğrudan bağlantılı olduğunu veriler de açıkça göstermektedir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Eskişehir'de Covid-19 öncesi mevcut işyeri sayıları ve Covid-19 döneminde kapanan işyeri sayıları

İşyeri Grupları	Covid-19 Öncesi İşyeri Sayısı (2019)	Covid-19 Dönemi Kapanan İşyeri Sayısı (01.04.2020-05.05.2022)	
		Tepebaşı	Odunpazarı
Kafeterya, Pasta-Börek vb.	846	161	62
Kadın- Erkek Kuaförü	582	56	7
Lokanta, Bar	242	139	6
Kırtasiye	215	20	3
Tütüncü	161	32	17
Büfe, Bakkal	117	50	39
İkinci El Eşya Satıcısı	107	6	9
Spor Salonu	70	4	1
Çamaşır Yıkama-Kuru	61	3	1
Toplam	2.401	471	145

Kaynak: Tepebaşı ve Odunpazarı belediyeleri Ruhsat ve Denetim Müdürlüğü verileri, 2022

Eskişehir Tepebaşı ve Odunpazarı belediyelerinin ruhsat ve denetim müdürlüklerinden 2022 yılında kapanan işyerlerinin konum ve işyeri koluna ilişkin veriler temin edilerek incelendiğinde sayıca en fazla öğrencinin yaşadığı ilçe olan Tepebaşı, kapanan işyeri sayısında da önde olduğu görülmüştür. Özellikle Barlar Sokağı, Doktorlar Caddesi, Haller Gençlik Merkezi çevresinde yoğunlaşan kafe, lokanta, bar gibi işyerlerinin kapandığı görülmektedir. Tepebaşı ilçesinde, bu süreçte toplam 795 işletme kapanmıştır, bunun 471'i (%59) öğrencilere dönük işletmelerdir. Bu işletmelerin alansal dağılımları göz önüne alındığında; Hoşnudiye Mahallesi'nde 150, Yenibağlar'da 55, Eskibağlar'da 47, Uluönder ve Şirintepe'de 90 adet işyeri kapanmıştır. Öğrencilere dönük kapatılan işletmelerin %73'ü bu mahallelerde bulunmaktadır. Odunpazarı İlçesinde ise kapanan 276 işletmenin 145'i (%53) öğrencilere yöneliktir ve bunların %34'ü Büyükdere Mahallesi'nde bulunmaktadır (Çizelge 2). Daha önce de sözü edilen tüm bu mahalleler, aynı zamanda en çok öğrenci nüfusuna sahip yerlerdir. Bu durum diğer taraftan üniversite öğrencilerinin bir şehrin, sosyo-ekonomik yapısında ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir.

Yaşanan kriz döneminde; karantina uygulamaları ve virüsün yüksek bulaşma riskinin olması gibi sebepler canlı ve dinamik bir şehri, adeta bu işyeri türleri açısından dondurmuş, durma noktasına

getirmiştir. Buna ek olarak apart, yurt ve evlerin uzun süre boş kalması hem kira fiyatlarının artmasına hem de bu türdeki pek çok işletmenin kapanmasına yol açmıştır.

Covid-19 döneminde yapılan arazi gözlemleri de yukarıdaki verileri desteklemektedir. Üniversitelerin çevresinde kapanan ve/veya kiraya verilen pek çok işyeri, öğrencilere dönük mahallelerin cadde ve sokaklarında kiralık, boş evler ve apartlar gözlemlenmiştir (Foto 4). Kiralık ilanları aslında durumun geçici olduğunu, bu alanların işyeri sahipleri için önemli olduğunu, öğrenciler tekrar geldiğinde bu mekânların yeniden canlanacağını göstermektedir. Öğrencilerin yanı sıra diğer genç nüfusa da hitap etmekte olan böylesi mekânların üniversitelerin örgün eğitime geçmesi ile birlikte hizmetlerine devam etmeye başlayacağı şüphesizdir.

Foto 4. Covid-19 döneminde üniversite caddesinde kapanan işyerleri ve öğrencilerin şehirde olmamasından dolayı boş kalan evler

Sahada yapılan güncel gözlemlere göre Covid-19 dönemi sonrasında, önceden öğrencilerin ve gençlerin sıklıkla tercih ettiği Barlar sokağı ve çevresinde nüfus yoğunluğunun dikkat çekecek oranda azaldığı, daha modern bir kentsel mekân olan Bağlar bölgesinin doğusunda, 2019 yılında açılan Cassaba

Modern’de yoğunluğun arttığı gözlenmiştir. Pandemi döneminde hijyen tedbirleri ve çeşitli kısıtlamalardan sonra daha yeni alanların cazip gelmesi olağan bir durum olarak düşünülmelidir.

5. Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın ulaştığı temel sonuçlara göre; üniversite şehirlerinin niteliğini belirleyen faktörlerin neler olduğu, alan yazın analizinden elde edilen bulgularla ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiş, araştırma hipotezleri test edilmiş ve elde edilen bulgularla birlikte bir üniversite şehri ölçütü oluşturulmuştur.

İlk olarak araştırma sorusunu ele alarak bu çalışmanın ortaya çıkardığı önemli sonuçlar vurgulanacak olursa; “üniversite şehri/öğrenci şehri” kavramlarının belirlenebilmesi için hangi ölçütler ele alınmalıdır? Sorusunun cevabını verebilmek için, ülkemizde elde edilebilen verilerin de göz önüne alınmasıyla, şehirlerde şu kriterlere dikkat edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bunlar, sırasıyla üniversiteye kayıtlı öğrenci nüfusu, ulaşım özellikleri, mal ve hizmete erişim, barınma, yerel yönetimlerin desteği, istihdam, sosyo-kültürel imkânlar, öğrencilere dönük kentsel mekân kullanımınıdır.

Belirlenen bu kriterler, halk arasında üniversite şehri olarak bilinen Eskişehir örneğinde ölçülmüş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Nüfus kriteri ele alındığında bir yere üniversite şehri denilebilmesi için nüfusun en az %10’unun üniversitelere kayıtlı öğrencilerden oluşması gerekmektedir. Eskişehir’de, 70 bin örgün öğrenci sayısı ve yaklaşık 20 bin açıköğretim öğrenci sayısı ile nüfusun en az %12’sini öğrencilerin oluşturduğu belirlenmiştir. Eskişehir’in belirlenen bu kriteri istatistiksel olarak karşıladığı görülmekle beraber bu oranın daha yüksek olabileceği düşünülmektedir. TÜİK’ten özel bilgi talebi ile alınan nüfusun yaş gruplarına göre mahalle bazında dağılımı gösteren verilere göre, Eskişehir’de üniversite çağındaki nüfus oranı %22,4’tür. Doğal olarak, bu oranın öğrencilere ait olabileceğini söylemek mümkündür. Öğrenciler farklı üniversitelerde eğitim alsada ikamet yerini öncelikli olarak Anadolu Üniversitesi ve çevresini seçmektedir. Bunun en önemli sebebi, Anadolu Üniversitesinin şehirdeki en eski üniversite olması, dolayısıyla önceden beri süregelen öğrencilere yönelik canlı ortamın var olmasıdır. Sonuç olarak, nüfus içerisinde öğrencilerin payının yüksek olması ve bunların üniversite yakınlarındaki mahallelerde yoğunlaşmalarının üniversite şehrini belirlemede kullanılabilecek ölçütlerden ilk ikisi olduğunu söylemek mümkündür.

İkinci olarak ulaşım özellikleri açısından bir üniversite şehrinde hem şehirlerarası hem de şehir içi ulaşımın çeşitli, düzenli ve erişilebilir olması gerekmektedir. Bu konuda Eskişehir’in, büyük şehirlere yakınlığı, ulaşım imkânlarının çeşitli olması üniversite öğrencilerine önemli ölçüde kolaylık sağlamaktadır. Ankara, İstanbul ve Konya’ya YHT ile 1-2 saat gibi kısa sürelerde ulaşmak mümkündür. Bu erişim kolaylığı, sadece bu illerden değil bunların çeperlerinde yer alan yerleşmelerde bulunan öğrenciler içinde büyük bir kolaylık sağlamakta, Eskişehir’i üniversite eğitimi için çekici ve tercih edilir kılmaktadır. Üniversitelerin, şehir merkezinden uzak yerleşmeler yerine şehrin içinde olması, bunlara ulaşımın tramvay, otobüs, minibüs gibi farklı seçeneklerle yapılabilmesini sağlar. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, üniversitelere yakın mahallelerde oturmaktadır. Bu kesimlerden üniversiteye ve şehrin diğer alanlarına bağlantıyı sağlayan ulaşım hatlarının çeşitliliği ve bolluğunun yanı sıra özellikle

Anadolu Üniversitesi çevresinde oturanlar için üniversite ve şehrin merkezi kısımlarının yürüme mesafesinde oluşu da öğrencilerin hayatını kolaylaştırmaktadır. Bunun dışında şehir içi ulaşımında, başta tramvay olmak üzere otobüs ve minibüs hatları yaygın olarak kullanılmaktadır. Ulaşım ile ilgili tüm bu imkân ve fırsatlar birlikte düşünüldüğünde Eskişehir'in, sadece şehirlerarası değil, şehir içi ulaşım imkânları yönüyle çeşitli alternatiflere sahip ve öğrencilerin hayatını kolaylaştıran bir şehir olduğu görülmektedir, doğal olarak ulaşımındaki bu çeşitlilik, kolaylık, ucuzluk ve erişilebilirlik üniversite şehri belirlemede kullanılabilir bir diğer ölçüt grubunu oluşturmaktadır.

Mal ve hizmetlere erişime göre şehirlerin genç ve dinamik nüfusa hizmet edebilen, taleplere göre kolayca şekillenebilen ve esnek imkânlarla sahip olması son derece önemlidir. Daha önce yapılan çalışmaya göre üniversite öğrencilerinin şehirden beklentilerinin başında ucuzluk, çeşitlilik ve hizmetlere kolay erişilebilirlik gelmektedir (Ateş, 2019). Eskişehir'in bu özellikleri taşıdığı, öğrencilerin alım gücüne göre görece ucuz, temel tüketim malzemelerine erişimin kolay ve çeşitli olduğu belirlenmiştir. Mal ve hizmet sunan mekânların şehir içindeki alansal dağılımında, tüketici gruplarına yönelik olma özelliğine dayalı bir gruplaşma dikkati çekmektedir. Bunlar sırasıyla şehir merkezinde, çoğunlukla yerel halkın alışveriş için kullandığı geleneksel çarşı alanı, bunun hemen devamında yerel halk ve üniversite öğrencilerinin ortak kullandığı alışveriş alanı ve sonuncusu üniversite öğrencilerine dönük işyerlerinin dikkat çekici olduğu kısım şeklinde *üç farklı alan* olarak karşımıza çıkmaktadır. Alışveriş imkânları açısından dikkat çekici olan bu ayrışma, öğrencilere dönük ticari işletmelerin, öğrencilerin oturduğu alanlarla iç içe bulunmalarının yanı sıra üniversite yakınlarında olma gibi belli alanlarda yığılmalarının önemli olduğunu ve üniversite şehrini belirlemede bir ölçüt olarak kullanılabileceğini açıkça göstermektedir.

Üniversite öğrencilerinin, Eskişehir üzerindeki etkilerine ilişkin önemli göstergelerden birisi de konutlardır. Söz konusu bu durum, inşaat sektörünün ihtiyacı karşılamaya dönük yapı stoku oluşturması sonucunu doğurmuştur. Özellikle Anadolu ve Osmangazi üniversitelerinin yakın çevresinde bu tür yapılaşma dikkat çekicidir. Diğer taraftan öğrencilerin ikametgâh hareketliliği de fazladır, öğrenim süresi içinde kaldığı evi değiştirenler, her yıl mezun olan ve/veya yeni gelen öğrenciler, küçük kamyonet tipi araçlarla yapılan az eşya taşımaya dönük nakliyeciliği de teşvik etmekte, desteklemektedir. Sonuç olarak Eskişehir'de küçük metrekareli konutların yayılış alanlarının şehrin diğer kesimlerine göre belli yerlerde yoğunlaşması ile şehir içi nakliyecilikte kullanılan araçların şekli ve miktarının dikkat çekici oluşuyla, öğrenci sayısı arasında da doğrudan bir ilişki söz konusudur, bu durum da öğrenci şehri belirlemede kullanılabilecek ölçütlerden birisidir.

Yerel yönetimlerin ve şehirdeki işyerlerinin öğrencilere dönük sosyal, kültürel, ekonomik desteği de öğrencilerin eğitim dönemi ve hatta kimi zaman sonrasında bile o şehirde yaşamalarını ve orayı benimsemelerini kolaylaştırmakta, teşvik etmektedir. Eskişehir'de pek çok işyeri ucuz işgücü olmalarının da etkisiyle öğrencileri yarı zamanlı, saat ücreti karşılığında çalıştırmaktadır. Bu bir kazan-kazan durumudur. Bir yandan işyerleri eleman ihtiyaçlarını gidermekte diğer taraftan da öğrenciler gelir elde ederek hayatlarını kolaylaştırmakta, iş hayatına atılmayı deneyimlemekte, yaşadıkları şehir ile bağlarını güçlendirmektedir. Öğrencilerin bir kısmı mezuniyetleri sonrasında staj yaptıkları kurumda çalışmaya başlamakta, aynı şehirde yaşamaya devam etmektedir.

Üniversite şehirlerini belirlemede kullanılan bir diğer ölçüt olan sosyal ve kültürel fırsatlar açısından da Eskişehir, dikkat çekici bazı ayrıcalıklara sahiptir. Üniversitelerin bünyesinde bulunan, müzelerin yanı sıra kongre, sempozyum, sergi, resital, dinleti, opera, bale ve söyleşi gibi hem bilimsel hem de kültürel etkinlikler sinema, tiyatro kulübü ve gösterimleri gibi imkânlar, yerel yönetimlerin bu tür faaliyetlere ek olarak yıl boyu düzenledikleri sergi, konser gibi diğer etkinlikler, şehirdeki müzeler, tarihi ve turistik alanlar doğal olarak şehri öğrenciler için çekici kılmaktadır. Eskişehir’de bulunan sosyal ve kültürel aktivitelerin çeşitliliği ve zenginliği topluca düşünüldüğünde bunların bir üniversite şehrinin adeta ayrılmaz bir parçası oldukları ortaya çıkmaktadır.

Tüm bunların dışında Covid-19 salgınının şehir üzerindeki etkileri de dikkat çekici olmuştur. Salgının hemen başlangıcında örgün eğitime ara verilmesi, ülke genelinde uzaktan eğitime geçilmesi kısa süre içinde Eskişehir’de pek çok iş kolunu doğrudan etkilemiştir. Binlerce öğrencinin yaşadığı şehir, bir anda adeta süratle nüfus kaybetmiş, öğrencilerin yaşadıkları evler boşaltılmış, öğrencilere dönük işyerleri ya büyük maddi zararlara uğramış ya da işyeri sahipleri dükkânlarını kapatmak zorunda kalmışlardır. Özellikle üniversite yakınlarında, öğrencilerin oturdukları binalar kiralık ve satılık ilanları ile kaplanmış, bu çevrelerdeki işyerleri faaliyetine son vermiştir. Salgının tüm bu görünür etkileri Eskişehir’de kentsel dinamikler yönüyle öğrencilerin ne denli etkili olduklarının, Eskişehir’in bir öğrenci şehri olarak rahatlıkla nitelenebileceğinin birer göstergesi durumundadır.

Sonuç olarak, dünyada üniversite şehri belirlemede kullanılan ölçütler göz önüne alındığında, ülkemizde bunların tümünü ele almak, haklarında veri bulunmadığı için mümkün değildir. Ancak diğerleri dikkate alındığında elde edilen bulgular ve bunlar yoluyla ulaşılan sonuçlar bize Eskişehir’in üniversite şehri olarak tanımlanabilecek bir yerleşme olduğunu, bu ölçütlerin kullanılmasının sağlıklı ve güvenilir sonuçlar verdiğini açıkça göstermektedir.

Notlar

¹Bu makale “Üniversite Şehri Kriterleri Üzerine Bir Çalışma: Eskişehir Örneği” isimli yüksek lisans tezi temel alınarak hazırlanmıştır.

²Üniversite bulunan şehirler ile üniversitenin ilişkisini konu alan başka çalışmalar da vardır. Bunların bir kısmı temel olarak yukarıdaki fikirleri tekrar etmekte yahut üniversitelerin yerel ekonomiye ve kentsel değişim ile gelişme etkisi üzerinde durmaktadır. Değinenler dışında konuya ilişkin diğer bazı örnekler için; Sargın 2006, Ada ve Bilgili 2008, Çalışkan ve Sarış 2008, Görkemli 2009, Çalışkan 2010, Yılmaz ve Şeker 2011, Şahin vd., 2011, Yayar ve Demir 2013, Karadağ ve Turut 2013, Tural ve Şahin 2013, Arslan 2014, Telli Üçler 2014, Yılmaz 2016, Toprak ve Işık 2018, Gürsoy 2018, Işık ve Yıldırım 2019.

The Criteria of University City: A Case Study of Eskisehir

Deniz Ateş*^a, Harun Tunçel^b

Submitted: 04.03.2023

Accepted: 18.05.2023

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Numerous criteria have been employed for the classification of cities. Presently, the predominant criteria used to determine the categorization of a settlement as a city encompass the following: population size, population density, spatial coverage, economic and social organization, economic functions, labor supply and demand, designation as an administrative center, presence of social amenities, abundance and diversity of workplaces, and advanced transportation infrastructure (Avcı, 2004; Özçağlar, 2015; Tümertekin, 1965).

In this study, we aim to explore the criteria for defining the concepts of a university city and a student city. The primary objective of this research is to identify the key factors that determine the characteristics of a university city and differentiate it from other urban areas. To accomplish this, we conducted a case study utilizing the Eskişehir model, which represents a unique example. By applying a city classification approach, we developed a set of criteria specific to a university city. Consequently, this research contributes to solidifying Eskişehir's identity as a university city by substantiating this perception through the application of scientific criteria.

Previous studies in the United States used occupation and employment data from 1930 to classify cities. Harris proposed a ratio of approximately 25% of enrolled students to the total population for a university city (Harris, 1943). However, a single criterion is insufficient for city classification. In our country, numerous settlements in large cities have a high number of students, but they may not possess the characteristics of a university city. Glasson (2003) suggests multiple criteria for determining a university city, such as student expenditures, access to goods and services, accommodation and employment opportunities, impact on the housing market, availability of university resources for public use, transportation options, cultural scene, and industry collaborations. Additionally, criteria for student cities include library hours, helpful hosts, affordable services, student involvement in decision-making, and community relationships (Russo et al., 2003).

* **Corresponding Author:** denzates26@gmail.com

^a Bilecik Şeyh Edebali University, Institute of Postgraduate Education, Department of Geography, Bilecik/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-8373-7328>

^b Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Geography, Bilecik/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-1304-7177>

In the studies conducted in Turkey, it is notable that there is a lack of information regarding the criteria for determining a university city. This can be attributed to the fact that the most well-established universities in our country, which have been established since 1933, are located in major cities. The size of these cities has overshadowed or obscured the visibility of the impacts of universities in various aspects. Therefore, this study was undertaken with a focus on addressing the question of which criteria can be used to define a university city.

To define the function of a university city, two main criteria, namely "human elements" and "spatial indicators," were established based on a literature review, collected data, and field studies. These criteria were further divided into sub-criteria. Furthermore, in terms of the utilization of urban space in Eskişehir, three main shopping areas were identified, catering to students, local residents, and shared spaces. Finally, the transition of universities to distance education during the Covid-19 period and its impact on the city were discussed.

2. Methodology

The main problem addressed in this study is whether it is feasible to utilize specific criteria for defining a university city within the classification of cities. If it is indeed possible, the study aims to identify what these criteria might entail.

In the context of Eskişehir, the study focuses on the student population enrolled in the university and examines various aspects related to transportation, access to goods and services, accommodation, support from local governments, employment opportunities, and socio-cultural offerings. The research specifically examines businesses located on University Street and in neighborhoods where university students are concentrated. To conduct this research, the theory-building technique developed by Glaser and Strauss (1967), which is a qualitative research method, was employed.

The study collected demographic data from the Turkish Statistical Institute (TUIK) on the population of central neighborhoods in Eskişehir, categorized by age groups. Various establishments catering to student needs, including cafeterias, bakeries, restaurants, second-hand shops, laundry services, bookstores, and convenience stores, were surveyed for statistics. Information on grocery stores, tobacconists, gyms, student apartments from online sources, student dormitories, public transportation routes, and student population data were also collected from relevant sources such as the Department of Transportation and the Council of Higher Education.

The criteria established for this study were utilized in two main categories:

a. Human Factors: Student population registered at the university, transportation features, access to goods and services, accommodation support from local governments, employment opportunities, socio-cultural opportunities

b. Spatial Indicators: Urban space utilization for students

3. Result

In Eskişehir, the student population registered at the university accounts for approximately 12% of the city's total population. However, it is important to note that relying solely on the population

criterion is not sufficient to define a university city. Other criteria need to be considered as well. The presence of large and diverse populations in major cities often diminishes the visibility of universities and their impact on the city. On the other hand, in smaller cities, the ratio of university students to the overall population tends to be higher, and the influence of universities can be more prominently felt. There is undoubtedly a connection between areas with a significant youth population and the environment surrounding universities.

According to this, taking into account the locations of the areas with the highest student density, the Anadolu University Yunus Emre Campus, located in the northwest of the city, has been identified as the primary student zone, mainly encompassing the Eskibağlar and Yenibağlar neighborhoods, commonly referred to as Bağlar. The fact that this area houses the oldest university campus in the city has contributed to this determination. Although the youth population density slightly decreases, the Bahçelievler neighborhood situated to the east of the Bağlar region and the Büyükdere neighborhood in the southwestern part of the city, which includes Osmangazi University, have been designated as secondary student zones (Figure 1).

Secondly Eskişehir offers students diverse and easily accessible transportation options, meeting one of their key expectations from the city. Its strategic location near major cities like Ankara and Istanbul, as well as its role as a transportation hub connecting cities such as Bursa, Izmir, and Antalya, further enhances its appeal. The presence of tram, bus, and minibus lines connecting the universities within the city is crucial for student convenience. Additionally, the universities' central location allows for easy access on foot.

The third criterion is the availability of access to goods and services. In this regard, shopping areas in Eskişehir were examined, and field studies were conducted. When looking at a city plan, it is possible to distinguish three different areas: the marketplace predominantly used by the local population, the marketplace predominantly used by university students, and the marketplace used by both. Moving from southeast to northwest, the first area is the section between Cumhuriyet Boulevard and Sivrihisar Street, which serves as a shopping area for the local population. The second area includes Cengiz Topel Street and the southeast part of İsmet İnönü Street, where students and the local population are seen together. This area, known as Doktorlar Street and its surroundings, serves as a combination of the two main centers and functions as a shared shopping area for students and the local population. The third area is the section between University Street, formerly known as Yılmaz Büyükerşen Boulevard, and the Ring Road, which constitutes the shopping area for university students. While University Street forms the central axis of this area, there is an extension towards Seylap Street in the east and a branching towards the northwest of İsmet İnönü Street in the west (Figure 3).

Additionally, housing prices, transportation costs, and consumption needs play significant roles in determining a city's status as a university city. The rise in student population in Eskişehir has led to structural changes and transformations in the housing sector. The increased demand for housing has primarily resulted in the emergence of small-sized apartments within buildings. These apartments are predominantly located in close proximity to universities. The supply and demand dynamics have led to

a proliferation of apartments, particularly in areas such as Eskibağlar, Yenibağlar, Şirintepe, Bahçelievler, Uluönder, Büyükdere, Yeşiltepe, and their surroundings.

Another criterion used to define a university city is the support provided by local governments to students. Eskişehir Municipality, for example, offers support to students by providing free soup and organizing free laundry-drying days, which greatly facilitate their lives. Part-time employment opportunities offered to students are also considered as a factor in evaluating a city as a university city. Lastly, the presence of socio-cultural opportunities such as museums, theaters, cinemas, and operas, along with the diversity of venues and the frequency of activities, are used as criteria in determining a city's status as a university city.

In addition to the aforementioned criteria, the impact of the Covid-19 pandemic on the city has also been significant. The outbreak has resulted in the closure or rental of many businesses located around universities. As a result, empty houses and apartments available for rent in student-oriented neighborhoods have become more prevalent on the streets and roads. This shift in the availability of housing and the closure of businesses due to the pandemic have had an observable effect on the city's landscape and dynamics.

4. Discussion and Conclusions

The research findings provided a comprehensive evaluation of the factors that determine the quality of university cities. Based on these findings, a university city criterion was developed, offering valuable insights for urban planning and development strategies.

When considering the population criterion, it was determined that students constitute at least 12% of the population in Eskişehir. Although Eskişehir meets this criterion statistically, it is believed that this percentage could be higher. The proximity of Eskişehir to major cities and the availability of various transportation options significantly facilitate access for university students. This accessibility not only benefits students from these cities but also those residing in surrounding areas, making Eskişehir an attractive and preferred destination for university education. The segregation in shopping areas and the concentration of small-sized housing units in specific locations demonstrate the importance of proximity to the university, which can be considered as a criterion for a university city. Additionally, factors such as local government support, employment opportunities, and social and cultural amenities are crucial criteria for university students.

The suspension of face-to-face education due to the Covid-19 pandemic has highlighted the significance of students in the city. The outbreak has directly affected the business sector that caters to students in Eskişehir.

Based on the available criteria used to determine a university city globally, it may not be feasible to address all of them in our country due to data limitations. However, considering the other criteria and the findings obtained, it is evident that Eskişehir can be defined as a university city. The use of these criteria confirms Eskişehir's status as a university city by providing reliable and meaningful results.

Referanslar/References

Açıköğretim Fakültesi (AÖF, 2019). *Aktif Öğrenci İstatistikleri*, 10.03.2019 tarihinde Açıköğretim Fakültesi Öğrenci İşleri

- Dairesi Başkanlığından alınmıştır.
- Ada, Ş., Bilgili, A.S. (2008). Üniversitenin Şehrin Sosyo-Ekonomik Kalkınmasına Etkisi: Atatürk Üniversitesi Örneği. 2. *Ulusal İzmir İktisat Kongresi*, İzmir.
- Akçakanat, T., Çarıkçı, İ., Dulupçu, M.A. (2010). Üniversite öğrencilerinin buldukları il merkezine ekonomik katkıları ve harcama eğilimleri: Isparta 2003–2009 Yılları Örneği. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 165-178, Isparta. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sufesosbil/issue/11415/136345> adresinden alınmıştır.
- Aktaş, S.G., Ofli, G., Balaban, G. (2013). Sosyo-kültürel yapının üniversite öğrencilerinin bölüm seçimi üzerindeki etkisi, Anadolu Üniversitesi örneği. *İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 15 (4), 59-71, Bursa. doi: 10.4026/1303-2860.2013.0237.x
- Anadolu Üniversitesi (2021). *Anadolu Üniversitesi İdare Faaliyet Raporu*, 27.02.2023 tarihinde <https://cdn.anadolu.edu.tr/files/anadolu-cms/GVz7qwkr/file/2021-idare-faaliyet-raporu5f15ff80d0034776.pdf> adresinden alınmıştır.
- Arslan, H. (2014). Çankırı Karatekin Üniversitesi'nin kente ekonomik katkısı ve öğrenci harcamalarının farklı değişkenler açısından analizi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 114-127, Diyarbakır. <https://dergipark.org.tr/en/pub/diclesosbed/issue/61619/920210> adresinden alınmıştır.
- Aslan, İ., Sırrım, V., (2019). Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi'nin Süleyman Paşa ilçesinin ekonomik gelişimi üzerindeki etkileri: Öğrenci tüketim harcamaları özelinde bir değerlendirme. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 8 (15), 61–76, Tekirdağ. <https://dergipark.org.tr/en/pub/bsbd/issue/43873/480282> adresinden alınmıştır.
- Ateş, D. (2019), *Üniversite Şehri Kriterleri Üzerine Bir Çalışma Eskişehir Örneği*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alınmıştır.
- Avcı, S. (2004). Şehirsel yerleşmelerin belirlenmesinde kullanılan kriterler ve Türkiye örneği. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, (9), 9-28, İstanbul.
- Brownrigg, M. (1973). The economic impact of a new university. *Scottish Journal of Political Economy*, XX (2), 123, Brown.
- Cantürk, A. (2020). Türkiye’de üniversite müzeleri üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (70). doi: 10.17719/jisr.2020.4097
- Çağlayandereli, M. ve Güleş, H. (2013). Üniversite Kenti Markasının Sosyolojik Analizi. *KBAM 4. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 28-30 Kasım 2013: 727-745, Mersin.
- Çalışkan, Ş. (2010). Üniversite Öğrencilerinin harcamalarının kent ekonomisine katkısı (Uşak Üniversitesi Örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (31), 169-179. <https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6145/82492> adresinden alınmıştır.
- Çalışkan, V., Sarış, F. (2008). Çanakkale şehrinde üniversite- konut ilişkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, (20), 215-237, Erzurum. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunidcd/issue/2444/30993> adresinden alınmıştır.
- Çatalbaş, N. (2007). Üniversite-Yerel ekonomi ilişkisinde kutuplaşma teorisi iyi bir model olabilir mi? *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı: 90-101, Konya. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kmusekad/issue/10225/125731> adresinden alınmıştır.
- Çetin, M., Kaşlı, M., Ecevit, E., Serel, A. (2008). Üniversite öğrenci harcamalarının analizi ve bölge ekonomilerine katkılarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15 (2), 99-113, Manisa. <https://dergipark.org.tr/en/pub/yonveek/issue/13689/165678> adresinden alınmıştır.
- Darkot, B. (1972). Şehir ayırımında nüfus sayısı ve fonksiyon kriterleri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, (16): 3-8, İstanbul.
- Demirel, M. (2014). Burdur Kent İmajı: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğrencileri üzerine bir alan araştırması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (10), 230-241. Burdur. <https://dergipark.org.tr/en/pub/makusobed/issue/19442/206828> adresinden alınmıştır.
- Demireli, C., Taşkın, E. (2013). Üniversite öğrencilerinin buldukları şehre ekonomik katkıları: Kütahya il merkezi örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 321-328, Kütahya. <https://dergipark.org.tr/en/pub/dpusbe/issue/4779/65876> adresinden alınmıştır.
- Demirsoy, S. (2017). *Üniversite Öğrencilerinin Kentleşme Süreçleri Üzerine Etkileri: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/612452/yokAcikBilim_10138759.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alınmıştır.

- Duke-Williams, O. (2009). The geographies of student migration in the UK. *School of Geography, University of Leeds*, 41(8), 1826-1848, England. doi: 10.1068/a4198
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi (EBB, 2022). *Büyükşehir'den Gençlere Tam Destek*, 10.01.2023 tarihinde https://www.eskisehir.bel.tr/icerik-detay.php?icerik_id=8164&cat_icerik=1&menu_id=24 adresinden alınmıştır.
- Ertin, G. (1994). *Eskişehir Kentinde Yerleşmenin Evrimi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No. 773, Eskişehir.
- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (ESOGÜ, 2021). *İdare Faaliyet Raporu*, 27.02.2023 tarihinde <https://strateji.ogu.edu.tr/Storage/Strateji/Uploads/2021-Yılı-İdare-Faaliyet-Raporu.pdf> adresinden alınmıştır.
- Eskişehir Teknik Üniversitesi (ESTÜ, 2021). *İdare Faaliyet Raporu*, 27.02.2023 tarihinde [https://strateji.eskisehir.edu.tr/Uploads/strateji/files/2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu-.pdf](https://strateji.eskisehir.edu.tr/Uploads/strateji/files/2021%20Yılı%20İdare%20Faaliyet%20Raporu-.pdf) adresinden alınmıştır.
- EUROSTAT İstatistik, (EUROSTAT, 2020). *Cinsiyete ve Eğitim Düzeyine Göre Yükseköğretim Öğrencilerinin Sayısı*, 19.04.2023 tarihinde [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Number_of_tertiary_education_students_by_sex_and_level_of_education,_2020_\(1_000\)_ET2022.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Number_of_tertiary_education_students_by_sex_and_level_of_education,_2020_(1_000)_ET2022.png) adresinden alınmıştır.
- Frey W.H., Zimmer, Z. (2001). *Defining The City*. Kent Çalışmaları El Kitabı (Ed.R.Paddison).SAGE Publications Ltd. Londra.
- Glaser, B. G., Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory*. Chicago: Aldine.
- Glasson, J. (2003). The Widening Local and Regional Development Impacts of The Modern Universities – A Tale of Two Cities (and north-south perspectives). *Local Economy*, 18 (1), 21–37. doi: 10.1080/0269094032000073799
- Göney, S. (1977). *Şehir Coğrafyası-1*. İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No: 91, İstanbul.
- Göney, S. (Ed.) (2017). *Şehir Coğrafyası*. Cilt 1, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Görkemli, H.N. (2009). Selçuk Üniversitesi'nin Konya Kent Ekonomisine Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 170-186, Konya. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61799/924459> adresinden alınmıştır.
- Günay, D., Günay, A. (2017). Türkiye'de yükseköğretimin tarihsel gelişimi ve mevcut durumu. *Yükseköğretim Dergisi*, 7 (3), 156-178. doi:10.2399/yod.17.024
- Gürsoy, M. (2018). *Bir Kentsel Gelişme Dinamiği Olarak Üniversiteler: Adıyaman Kenti ve Adıyaman Üniversitesi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mersin. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alınmıştır.
- Harris, C. D. (1943). A Functional Classification of Cities in The United States. *Geographical Review*, 33 (1), 86-99. doi: 10.2307/210620
- Hubbard, P. (2008). Regulating the social impacts of studentification: a loughborough case study. *King's College London, Environment and Planning*, 40 (2), 323-341, England. doi: 10.1068/a396
- Işık, M., Yıldırım, L.N. (2019). Eskişehir'de öğrenim gören öğrencilerin eskişehir imaj algısı. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 120-145, Eskişehir. <https://dergipark.org.tr/en/pub/anadoluakademi/issue/42510/512405> adresinden alınmıştır.
- Işık, Ş. (2008). *Türkiye'de Üniversitelerin Kentlerin Gelişimi ve Ekonomik Yapısı Üzerine Etkileri: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 150, İzmir.
- Işık, Ş. (2008). Türkiye'de üniversitelerin kentleşme üzerine etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (3), 157-179, İzmir. <http://hdl.handle.net/20.500.12397/5375> adresinden alınmıştır.
- Işık, Ş., Uğraş, M. (2018). Üniversitenin nüfus artışı ve iller arası göçler üzerine etkileri: Çanakkale örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27 (2), 149-166, İzmir. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ecd/issue/41304/499204> adresinden alınmıştır.
- Karadağ, A., Turut, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin kentsel çevre algısı üzerine bir araştırma: İzmir örneği. *Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi*, 11 (1), 31-51, Ankara. doi: 10.1501/Cogbil_0000000141
- Karadağ, E., Çiftçi, S. K., Gök, R., Su, A., Ergin Kocatürk, H., Çiftçi, Ş. S. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde üniversitelerin uzaktan eğitim kapasiteleri. *Üniversite Araştırmaları Dergisi (Online)*, 4 (1), 8-22. doi: 10.26701/uad.874799
- Keçeli, K. (2016). *Isparta Şehrinde Uluslararası Öğrencilerin Kentsel Mekân Algısı*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alınmıştır.
- Keleş, R. (2000). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- Korlu, Ö., Bakioğlu, M., Gencer, E. G. (2021). *Eğitim İzleme Raporu 2021: Eğitim Yönetişimi ve Finansmanı, Eğitim Reformu Girişimi*, 10.02.2023 tarihinde <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2021-egitim-yonetisimi-ve-finansmani/> adresinden alınmıştır.
- Kömür, G. (2021). Üniversitelerin sosyal kültürel ve ekonomik fonksiyonlarının şehirler üzerindeki etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 24 (1), 101-114, Konya. doi: 10.29249/selcuksbmyd.875914
- Kredi ve Yurtlar Kurumu, Eskişehir İl Müdürlüğü, (2019). *Öğrenci Yurtları Kapasiteleri*, 12.02.2019 tarihinde Eskişehir İl Müdürlüğünden alınmıştır.
- Küçükçaylı, F.M., Telli, E. (2017). Yöre halkının üniversite algısı: Ağlasun Meslek Yüksekokulu örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (21) (Özel Sayı), Burdur. doi: 10.20875/makusobed.308580
- Lee, Y., Han, G.Y., Kim, H. (2014). The university-city interface: Plazas and boulevards. *Journal of Building Construction and Planning Research*, (2), 157-165, Güney Kore. doi: 10.4236/jbopr.2014.22014
- Munro, M., Turok, I., Livingston, M. (2009). Students in Cities: A preliminary analysis of their patterns and effects. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 41 (8),1805–1825. doi: 10.1068/a41133
- Odunpazarı Belediyesi Ruhsat ve Denetim Müdürlüğü (2022). *İşyeri Sayısı İstatistikleri (2019-2022)*, Odunpazarı Belediyesinden alınmıştır.
- Onsekiz, D. (2018). Üniversitelerin Anadolu kentlerine etkileri: Bir literatür taraması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (55), 401-406. doi:10.17719/jisr.20185537209
- Oral, M., Özdemir, Ü., Ünlü, İ. (2019). Üniversiteye bağlı sosyomekânsal bir dönüşüm sahası: Karabük 100. Yıl Mahallesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24 (41), 107-124. doi: 10.17295/ataunidcd.567219
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD, 2007). *Higher Education and Regions: Globally Competitive, Locally Engaged*, Paris: OECD Yayınları.
- Oxford City Council (2021). *Oxford Kent ve Öğrenci Nüfusu Verileri*, 10.04.2022 tarihinde https://www.oxford.gov.uk/info/20131/population/459/oxfords_population adresinden alınmıştır.
- Özçağlar, A. (2015). *Yönetişel Coğrafya*. Nika Yayınevi, ISBN: 978-605-84776-8-1, Ankara.
- Öztürk, S., Torun, İ., Özkök, Y. (2011). Anadolu’ da Kurulan Üniversitelerin İllerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına Katkıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 145- 158, Hatay. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mkusbed/issue/19554/208305> adresinden alınmıştır.
- Russo, A., Berg, L., Lavanga, M. (2003). The Student City”, Regional Science Association, Strategic Planning for Student Communities in EU Cities. 43. *European Congress*: 140-166, Finland.
- Sağdıç, M. (2014). Üniversite Öğrencilerinin İstanbul’a ilişkin algılarının şehir imajı açısından analizi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish*, (9) 2, 1267-1283, Ankara. doi: 10.7827/TurkishStudies.6342
- Sargın, S. (2006). *Şehirleşme, Üniversiteler: Üniversitelerin Şehirleşmeye Etkileri: Isparta Örneği*. Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Sargın, S. (2007). Türkiye’de üniversitelerin gelişim süreci ve bölgesel dağılımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (5), 133-150, Isparta. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sbe/issue/23203/247842> adresinden alınmıştır.
- Şahin, İ., Zoraloğlu, Y. R., Şahin Fırat, N. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçları, Eğitsel Hedefleri, Üniversite Öğreniminden Beklentileri ve Memnuniyet Durumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 17 (3), 429-452, Ankara. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kuvey/issue/10327/126608> adresinden alınmıştır.
- Taşcı, D., Gökalp, E., Genç Kumtepe, E., Kumtepe, A.T., Toprak E., Tosunoğlu, B.T., Sürmeli, A. (2008). *Anadolu Üniversitesinin Eskişehir’e Etkileri ve Şehrin Üniversiteyi Algılayışı*. Fevzi Sürmeli (der.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1878, Eskişehir.
- Taşcı, D., Gökalp, E., Genç Kumtepe, E., Kumtepe, A. T. ve Toprak, E. (2011). Kentin üniversite algısı: Anadolu Üniversitesi ve Eskişehir örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 44 (2), 131-146, Ankara. <https://hdl.handle.net/11421/19321> adresinden alınmıştır.
- Taşçı, H. (2014). *Şehir, Mekân, Meydan*. Kaknüs Yayınları, ISBN: 9789752564244, İstanbul.
- Telli Üçler, Y. (2014). Bölgesel Kalkınmada Üniversite-sanayi işbirliği’nin sanayiye, devlete ve üniversiteye yararları: Konya ili özelinde bir araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (41), 167-183, Kütahya. <https://dergipark.org.tr/en/pub/dpusbe/issue/4783/65956> adresinden alınmıştır.
- Tepebaşı Belediyesi Ruhsat ve Denetim Müdürlüğü (2022). *İşyeri Sayısı İstatistikleri (2019-2022)*, Tepebaşı Belediyesinden

alınmıştır.

- Tolun-Denker, B. (1976). *Şehir İçi Arazi Kullanılışı Gelibolu, Malkara ve Babaeski’de Örnek Araştırmalar*. İÜ Edebiyat Fakültesi Yayını No: 2054, Coğrafya Ens. Yay. No: 83, İstanbul.
- Toprak, M., Işık, Ş. (2018). Dumlupınar Üniversitesi’nin Kütahya’nın konut piyasasına etkileri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27 (2), 91-110, İzmir. <https://dergipark.org.tr/en/pub/eecd/issue/41304/499192> adresinden alınmıştır.
- Torun, İ., Öztürk, S. (2013). Yükseköğrenimin etkinleştirilmesi ve taşra üniversitelerinin önemi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (1), 197-208, Erzurum. <https://dergipark.org.tr/en/pub/atauniiibd/issue/2708/35829> adresinden alınmıştır.
- Tural, D., Şahin, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin kendi üniversite ve ideal üniversite algıları: Gaziantep üniversitesi örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11 (2), 209-240, Gaziantep. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26092/274946>
- Tümertekin, E. (1965). *Türkiye’deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması*. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını, No: 43, İstanbul.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (2009). *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2021). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Eskişehir nüfus verileri*, 14.06.21 tarihinde <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları (TCDDY, 2022). *Tren Seferleri Listesi*, 24.06.2022 tarihinde <https://www.tcddtasimacilik.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Uğur, A., Aliağaoğlu, A. (2013). *Şehir Coğrafyası*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Uygun, M., Mete, S., Kara, F. Z., Bağcı, H. (2016). Üniversitenin kente olan ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerine yönelik yerel hwebalk algısı. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (4), 66-85, Aksaray. <http://iibfdergi.aksaray.edu.tr> adresinden alınmıştır.
- Wolff, E.N. (2015). Educational expenditures and student performance among OECD countries. *Structural Change and Economic Dynamics*, (33), 37-57. doi: 10.1016/j.strueco.2015.02.003
- Wu, C., Wilkes, R. (2017). International students post-graduation migration plans and the search for home. *University British of Columbia, Geoforum*, (80), 123-132, Vancouver. doi: 10.1016/J.GEOFORUM.2017.01.015
- Yavuzçehre, P.S. (2016). Üniversitelerin kentlerine etkileri: Denizli Pamukkale Üniversitesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 235-250, Isparta. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduiibfd/issue/20859/223808> adresinden alınmıştır.
- Yayar, R., Demir, D. (2013). Gaziosmanpaşa Üniversitesi’nin Tokat ili ekonomisine etkisi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5 (8), 106-122, Kilis. doi:10.20990/aacd.68201
- Yılmaz, C. (2016). Samsun; şehir ve üniversite: Samsun bir üniversite şehri midir?. *Samsun Kültür Sanat Dergisi*, 5 (6), 21-29, Samsun.
- Yılmaz, S., Şeker, M. (2011). Üniversitelerin Buldukları Bölgelere Sosyo-Ekonomik Etkileri. *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar*, 27-29 Mayıs 2011: 2285-2291, İstanbul.
- Yorulmaz, E. (2019). *Eskişehir’de Rekreatif Faaliyetlerin Dağılışı*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET000857.pdf> adresinden alınmıştır.
- Yücel, T. (1961). Türkiye’de şehirleşme hareketleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, XVII (21), 31-44, İstanbul. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tcd/issue/21265/228289> adresinden alınmıştır.
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK, 2018). *Üniversite Faaliyetleri Raporu*, 10.12.2018 tarihinde <https://faaliyet.yok.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK, 2022). *Öğrenci Sayıları*, 15.04.2022 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK, 2022). *Üniversite Sayıları*, 19.04.2023 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- <http://universitycities.org/> (Erişim Tarihi:16.06. 2020).